

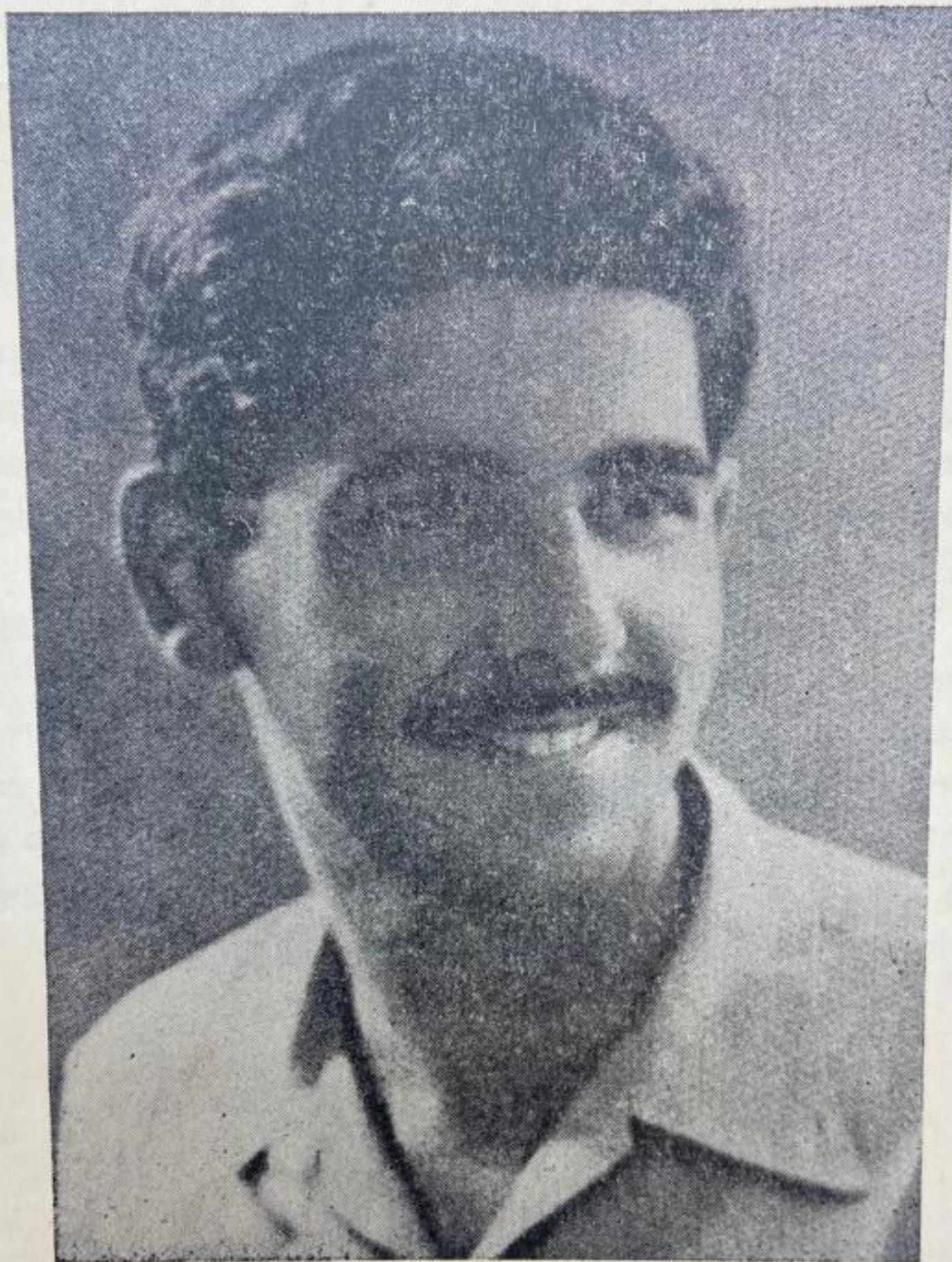
דניאל פנחס הי"ד

דברים לזכרו

(ממנו ועליו)

חל-אביב

דניאל — דני — דולי

או: ה ח י כן

י"ד תמוז תרצ"ה — א' ניסן תשי"ד

(4.4.1954 — 15.7.1945)

ציונים

דניאל — דני — דולי, נולד לאביו ואמו, אסתר וזכריה פנחס, בראשון לציון, ביום י"ד תמוז, ה'תרצ"ה (15.7.1935). למד בגן הילדים של שכונתו, שיבת ציון; בבית הספר העממי „חביב“ וב„חדר“; וסיים את הגימנסיה הריאלית המקומית. בד בבד, עם לימודיו, קיבל אימון טרום-צבאי בגדנע ושימש בהם גם כמדריך.

ביום ט' באב, ה'תשי"ג (21.7.53), התגייס לצ.ה.ל., בשירות חובה, כחוק. עם תום תקופת אימוניו, כטירון, הועבר לקורס מכי"ם וסיימו בהצלחה רבה. מפקדיו, שהכירו בכושרו הפיקודי ובכשרונותיו הצבאיים, הועידוהו לקורס קצונה שעמד להפתח בקרוב. בינתיים, עד למועד פתיחת הקורס, ירד דרומה ושם, נפל חלל, ביום א, ניסן, ה'תשי"ד (4.4.1954). ביום ג' ניסן ה'תשי"ד (6.4.1954), הובא למנוחת עולם בחלקה הצבאית בבית העלמין הישן של מושבת-מולדתו, ראשון לציון.

בני יקירי — דניאל!

נהגים היינו לקרוא לך בקיצור — דני. עוד שם היה לך; בפי חבריך נחשבת בשם של חיבה — דולי. בלבי הרהורים רבים: במשך שנתיים אלה, מאז לכתך, אתה לא מש מנגד עיני — ביום, בלילה, ובכל רגע. שמונה עשרה שנה גידלתי אותך; אתה לנגד עיני, עוד מאותו רגע שיצאת ממני לאור-עולם; זוכרת אני יפה את השמחה הגדולה שבה קיבלתיך בורועותי. גידלתיך, לגן הובלתי אותך. ילד חמוד היית, בין הילדים הבולטים — זאת ציינה הגננת שלך. ואני, מהגן, כמו ידי, הובלתי אותך לבית הספר, בו בילית שמונה שנות-חיך, עם חברים ומורים אשר כסה מהם הערכת. בין התלמידים הטובים היית, ידיד טוב לחבריך. קצת עקשן ואוהב להתווכח. מבית הספר, ללמוד הלאה רצית.

אמרתי לך: „מקצוע — של עמל-כפיים, כזה של אבך — למד.“ לא, אמא. — השבת לי. — בימינו, אדם צריך, קודם כל, להשכלה;

מקצוע, אף פעם לא מאוחר ללמוד.“

וכך היה: המשכתי בגימנסיה, ותלמיד מצטיין היית, בעיקר, בחמישית ובששית. היית חביב על מוריך וחבריך, אחראי ונאמן לכל תפקיד שהוטל עליך.

לא אהבת להתרברב. פעמיים בשבוע, נהגת ללכת מהבית, שעה אחת קודם מהרגיל, לגימנסיה; היה הדבר מופלא בעיני — לא ידעתי מדוע. רק פעם, במקרה, הפלטת: „אני צריך לתת שיעור בגד“ע. פעמיים בשבוע“ כזה היית, דני, גם אחרי כן, כשגמרת את הגימנסיה. את הימים ספרת, עד למועד שבו היית צריך להתייצב, ובבוא המועד הלכת לבדיקות והכול, לשמחתך, היה בסדר. אף על פי שהיית קצר-ראייה, לא נמצא בך פגם. גבוה היית, בחור כארו, רגליים ארוכות, גוף חסון ונפש בריאה. בתשעה באב יצאת לקלט, ומאותו יום, עברו שמונה חדשים. זה היה כל משך שירותך בצה"ל. ארבעה מהם, הראשונים, עסקת באימונים, וארבעת האחרונים בקורס מכי"ם שסיימת אותו בהצטיינות. לקורס השני לא הספקת, כי כך רצה הנורל...

כל תקופת שירותך היית בצפון. אמרתי לך: „מדוע הלכת לשם? הרי שם אתה כה רחוק מהבית. אילו היית כאן, בדרום, על ידינו, יותר קרוב לבית.“

לא ידעת, ולא ידעתי אני הורחך, שדוקא בדרום תיפול. ואכן, בדתך דרומה, לרצועה האדומה, אשר דם רב שתתה, נפלת; ואילו אני

חיכיתי לידיעה ממך, שתבוא לחופש הביתה.

בכל אותם חודשים, בהם היית בצבא, ראיתיך אולי חמש פעמים. היתה לי הרגשה שלא בני אתה, אלא, בני וקניינו של צה"ל. בלבי התמרמרת. מכתביך שקיבלתי, קצרים היו, „אין זמן, עסוקים“ — כתבת. לקורסי-קצינים התעתדת להגיע, אך הנורל התאכזר אליך. היו לך שאיפות ותוכניות רבות, להמשיך בהן אחרי הצבא: ללמוד ולהגיע למקצוע חופשי רצית, אך כל התוכניות נקברו יחד אחד.

יודעת אני שלא רק בני היית, אלא, גם בן לאומה כולה, שאת נשמתך הקרבת למענה. אומה ומולדת, יקרו לך יותר מאמך וולדתך; להן ולמענן נפלת — כרבים מהבנים, בני האומה היקרים שכמוד חשבו וגם הקריבו חייהם הצעירים.

לכן, ייצרר זכרך, דני, בני, בצרור זכרם היקר.

דניאל בן 6 בחוג הוריו ואחיותיו — קיצוני משמאל

כוס תנחומים להורים השכולים

ונספך דמעה על „מות הבן“

דניאל היקר.

נתמכת בורעו של מורה הבן, כנוסה באבלך הכבד, צעדת אחותי, בתוך קהל מלומים, רב ומגוון, שהיה שותף לך בייגונך: כי אכן, נאהב וחביב היה נערך על כל מי שהכיר.

הנה צעדה לימינך חבורת נערים-גברים במדים — אלה הם חבריך של נערך, אשר יחד עמו למדו, השתובבו, חלמו, התוכחו, ועמו יחד לצבא הלכו; לשמאלך, הנה הנן: אימות-יהוד בייגונך צעדו הן — נבדלות מן השאר, אין ספק, קל להכירן: הלא אלה הן, האמהות השכולות, שבאו לקלוט לנחל צערן השוטף, את הפלג החדש, שזה עתה נבקע. אין לערער: הוזהר מלאה, מפתה, לקהלן את: גורל אחד ילכדכן. ויהי מראיכן שונה — ברק אחד לעיניכן: ולפניך, זקנים גרר רגליהם, שבורי-לב מר יתייפחו: וי לאבדן נפש צעירה, ארו רענן שנגדע: לו היינו אנחנו, כפרתו וכפרתך גם יחד, אם עבריה! והנה גם אלה, מי שעתידיים להיות חיילים — תלמידי בתיהספר, העממי והתיכוני, בהם למד הבן, בנך: גם המה במלומים, ובעיניהם תהום של סקרנות — בולשות ותמהות.

צילייגונן כבדים, נשמעו מפי אחד במדים — מי שהיה מפקדו של הנער ודבריו ליכדו את העדה כולה: „בן צבא ההגנה לישראל נפל חלל. כן, בן! דניאל, נער-חמודות זה, שחברו בו יחדיו, אהבת-דעת, ידיעת-התורה, אחריות לחבריו ומסירות-נפש — דני זה, שלנו הוא!“

ואת, עם אישך האציל — דמומים וקשובים, עמדתם בתוך הקהל הרב, הכול התייפה סביבכם. ואתם עמדתם בקומה עומסת לעיפה, הררים, של צער וייגון, אך זקופה: לא שחה מכובד המשא, שמעתין, אחותי, לוחשת לאחת החברות שעמדה לצדך: „למען בני, רק למענו, משום שאני יודעת כי כזה היה — אני מחזיקה מעמד והולכת כך“, ולא ידעת, יקרה, כי כזה הוא רק משום שאת הגך כזאת, הן מזו עמידתך, ורם כוח

איתן שריסן את כולנו, מה קרה עמנו, למודי הצער, איכה פתאום פקו ברכינו — האם נרעדנו מפני אפשרויות העוללות לבוא? והנה בושנו מפניך, בושנו מעצמנו, את, שלנחמך אמרנו, נמצאת מנחמת אותנו: „מה לעשות, אמרת, גורל הוא זה — ובני, איננו ראשון: לו רק יהיה הוא, אחרון לשכול האמהות“.

מיום חושך את דני כעובר, יעדת עצמך לגידולו, כמה מסירות, כמה ויתורים על הנאות, כמה דאגה ואחריות, כמה הקרבת ומאמצים השקעת בטיפוחו, והוא לא איכזב: העמל נשא פרי ישווה לו, דני גדל בגופו וברוחו, לנגד עיניך, והנה עתה, עמדת לפתח קברו בנכורה בלתי מצויה, עצורה בייגונך, לבך ער לנאמר וגאה בנאמר: „אכן, כזה היה בני, כי על כן ראוי הוא לזו שפעת האהבה“.

אחותי! התזכרי ימי-מרגוע מעמל החולין, ימות השבת, עת היית מגישה לידך „דבר הפרעל“ חדש ובו כנוסים דברי אמהות על בני יקירים שנפלו ואת אומרת לי בהתפעלות — „אנא, קראי, ראי איזה אמהות גיבורות-נפש יש לנו? ואת, אז לא ידעת, לבך לא ניבא, כי את עצמך עתידה להיכלל בשורת אמהות אצילות“.

ועתה אחותי, במה אנחמך ונגנוחם גם אנו? אלא אם כן, יהי רצון, שפתח ביתך, כפתחי בתינו ופתחי בתיהם של כל ישראל, יהא חסום, מכאן ולעולם, בפני כל צער ובפני כל שברון ושכול — אמן!

חנה.

אך לא מתת אחי, דני; אם גם גופך איננו עוד בתוכנו, רוחך חיה בנו — אותה רוח צעירה, רעננה ודרוכה, החיה בחיילינו מאז ומתמיד; גם באלה שלחמו ועודם בחיים, וגם באלה הנופלים כמך.

פתיל חייד הקצר דעך בלא עת. אחי, היה בטוח כי לא לשווא הלכת, ודמך, לא בכדי נשפך. אחים רבים לך, דני, אשר ייקמו את דמך ודם חבריך, ולאוייב לא ניתן דריסת-רגל בארצנו. את גבולות ארצנו, עבור לא יעבור!

חרות.

דניאל בן 5

אח יקר! אתה, אינך עוד. ימים רבים אחרי נפלך, עוד השליתי עצמי, קיוויתי כי תשוב ככולם. הרבה מחברייך במדים ראיתי בימי ששי בבואם לחופשת השבת. חיפשתיך ביניהם אך אתה נעדרת מתוכם.

פעמים, בלכתי ברחוב, שומעת הייתי רגליים דורכות בעוז על מרצפת הכביש. קיוויתי כי אסב ראשי לאחור, ואראה אותך, אך משהייתי עושה כן, מחזירה הייתי ראשי בפחית'נפש. כי ראיתי רבים, רק לא אותך, דני.

זוכרת אני ימים, טרם לכתך לצבא. משום מה לא הסכנו, אתה ואני, לחיות בשלום. תמיד התקוטטנו והשלמנו חליפות, אולי ככל אח ואחות.

הייתי קטנה וטפשה, ואתה גדול ועקשן. כך עברו ימים רבים, עד יום לכתך לצבא. גאה הייתי על האח במדים. ומשהיה נודע לי מפי חברים לכיתה כי באת הביתה לחופשה, מצפה הייתי בקוצר רוח לגמר שעות הלימודים, כדי למהר, לאחריהן, הביתה, לראותך. וכאשר באתי הביתה, רוצה מאוד לברכך לשלום, להחליף עמך מלים ספורות, הייתי מתביישת לפתוח; שרויים היינו בינינו „ברוגז“, מפאת איזה ריב טפשי. ואתה, דני, התעקשת, אולי בצדק, רצית כי אחותך הקטנה — „קטנה, שטפשה כמוה עוד לא ברא השטן“, כפי שהיית אומר, כשהיית רוגז עלי — החובה עליה לאחיה הגדול לפתוח עמו בדברים.

פעמים רבות אמרתי בלבי: עוד יבוא יום ואעשה זאת, אלא, לא כך רצה הגורל. עם תום חופשתך האחרונה נפרדת מכולם לשלום ושנינו היינו שותקים...

דני, מלא שאיפות נעלות צעדת בכטחון לקראת החיים, ואת מאווייך לא זכית להגשים. אהבת, אח, את החיים בכל מאודך. רצית לחיות, כי רק לקראת אביבך ה-19 צעדת ולא זכית לעבור.

דברים יום השלושים

דני, דניאל, נער המודות! הנה, מלאו כבר שלושים יום מאז היפקדך מבין החיים, ונעורך, התמים והטהורים, הועלו לעולה על מזבח השחרור ותקומת העם. והנה אנחנו — הורייך, קרוביך, מוריך וריעיך — באנו ביום זה, לפקד ולהתייחד עם זכרך. דני יקירנו! בפיק ברכיים וברגליים כושלות עומדים אוהביך, מקדשי זכרך, ליד קברך הרענן, יוצא הדופן באורכו מבין שורות קברות חבריך הקדושים, שקדמך באותה דרך-פאר, בה אתה הלכת. כי אכן, בחייך גבהת מאוד, כברוש רענן נזקפה קומתך. וכאילו צעיר, שמכובד מלאותו וחיותו, אמיריו נכפפים מעט לאדמה, היית גם אתה מהלך בינינו, וקומתך התמירה נטויה מעט, ומבטך תאבי-החיים, התוהה בעירנות, שלוח נכחך — משתוקק לקלוט ולספוג לתוכו, מראות, חוויות ורשמים, משתוקק לדעת, עתידות נכונות לך. כי אתה שאפת, טווית וארגת את חוט-עתידיך: גיילדים, בית-ספר עממי, גימנסיה, צבא ואוניברסיטה. ומעבר לכל זה, הייעוד הצפוי: בנין בית-אב בישראל והמשך חיים, עתירי תוכן וצורה, כאשר אהבת.

אזכור, היקר, פגישות עמך, פה ושם: בבית אבא ואמא, בחדרי — עת שהיית בא אלי לשאול ספר ולשיחה קלה — בעת שנלויתי אליך, בדרכך לבית הספר, או אתה נלוית אלי בשוכנו לשכונה; תמיד תמיד, שחת לי על אותו ארגי-חיים שלעתיד.

אך הנה, בתוקף צו וחובה, אתה נטית מדרך המלך של עתידך הצפוי ועלית על דרך פאר וגבורה לייעוד לא צפוי, האורב לכל בחור וטוב בישראל. כי אין ברירה: חלף חיים של עבדות, ובזו וחרפות בארצות נכר, — חיים שאין בהם חפץ ואין בהם כבוד — צווינו, מפי שר האומה, על חיים של חרות ותקומה במולדת, חיים של טעם וכבוד, לעמנו עתיק היום. ולא היתה ברירה אלא לכבוש חיים אלו; וכאשר נכבש, שוב לא היתה ברירה, אלא לשמרם; ובכיבושם ובשמירתם, לא היתה ולא תהיה ברירה, אלא להקריב ממיטב בשרנו, חלבנו ודמנו, ממיטב בני-נעורינו, על מזבח כיבושם ושמירתם.

דני, דניאל, נערי-המודות! אציל היית בחייך — מלבר ומלגו. ואצילותך נטבעה בך מבטן ומלידה, כי משרשך ומגזעך נאצלת. אתה, דני, בחייך הן למדת ושנית פרקך — ואתה, ודאי ידעת: בשלושה דברים אדם ניכר, אך כל מי שלמד מנסיון החיים ממגעו עם הבריות, יודע, שעל השלושה, הסימנים הידועים, יש גם רביעי והוא הצער. והנה, אילו טבע

העולם היה שונה מכפי שהוא, והמת יכול היה להאזין לדברי אותבו, הייתי שח ומספר לך, איך מולידיך, איך ואמך, נשאו ונושאים את משא אסונם הכבד בגבורה ובהוד של אצילות; איך הם, הזקוקים לנחמה על אבדתך שאין לה נחמה, נמצאו מנחמים לריעהם ולריעיך, אשד בפנים סכופים ודוויים, בעינים דומעות ובלבבות נשברים, מגדל התדהמה על גדיעתך, באו לנחם את מולידיך ולהשתתף בצערם. וודאי לי, אילו היית שומע את דברי, היית אתה מעלה על פניך אותו חיוך קוסם שלך, ולבך היה נמלא גאווה בהורים שכאלו. מכאן, יקיר, משרשך ומגזעך אלו, באה לך אותה אצילות. אשרי הבנים, שגדלות רוח ואצילות נפש שכאלו הם להם מורשת ממולידים שכאלו.

דני היקר! רבים הבנים הגבורים, אשר מאז תום מלחמת השחרור נפלו, בהמשך היוםיומי, האפור, של המלחמה והמאבק, שכפאם עלינו אויב מוג'לב, ופחדן, שהובס במערכה הגלויה. גם אתה נפלת בהמשך יומיומי של מאבק עם אותו אויב. והנה היום, יום השלושים לנפילתך, הוא גם יום הזכרון שקבעה האומה להתייחדות עם בניה גבוריה, שנפלו במלחמת השחרור ולאחריה. כבוד לזכרך היקר! וייצור שמך בצרור הפאר של קדושי עם ישראל וגיבוריו — יהי זכרך ברוך!

מרדכי

דניאל בן 12

פרשת חיו של דניאל

...על הענף אשר נפרד גדוע

והוא נותר לא כלום — יחיד.

א. המדורה

גם הענן שכיסה לפעמים את מראה הירח באותו ערב, לא טשטש את הניגוד שבין לובן החולות לדמויותיהם הכהות של עצי האקליפטוסים. בצאתו מן הענן היה הירח מרמז לפעמים בעליצות מתוך סבך של ענפים קודרים. המדורה שנועדה להרתחת הקפה והיתה נתונה במסגרת של לבני סיליקט, לא נתמזגה בבהירות הענוגה של הלילה. היתה מועקה. מישו החל לשיר את "דודו". נכבש כל אחד להרהוריו ואיוושה קלה של עלוות העצים דמתה לצעדים חרישים.

"נו חברי, ספרו משהו!..." — התחנן אמנון, אשר ימים אחדים לפני כן שח באזני החבורה על תכנית המסיבה הכיתתית, — "על אף מה שאירע וכאילו היה הוא עוד עמנו כיום." מישו פצה פיו בשיר, והזמר החרישי היה מורכב קטעים, קטעים, שאין אתה מבחין במעבר, מניגון לניגון, וכולם, מסכת־שירים שהיו חביבים על דולי.

"שלום לך, זיווה!" — נשמעה לפתע לחישה מבין האילנות, או אולי מגיצי המדורה, "מה נשמע אצלך, ג'ובניקית?...". היתה זו לחישתו של דולי. היכן שמעה מלים אלו לאחרונה? אימצה זיווה את זכרונה ולא נענה לה. נעצה עיניה באפלה הבהירה שמסביבה; ביקשה להעלות מתוכה את דמותו. חשה במציאותו הקרובה — אולי יושב הוא בירכתי המדורה, כשרגליו הארוכות

מקופלות תחתיו, או משוחח חרישית עם גדעון, אי-שם, כמטחוי
אוזן, או מצטרף לזמרת היושבים סביב, או יושב בדד, הרחק ממרכז
המעגל, כשעצבו הרגיל משתקף בפניו.
החיוך, חיוכו המתוק, ריחף על פני החבורה כולה. "מתוק"
— זה היה הכינוי, בו כינו בינם לבין עצמם את הסתכלותו החייכנית,
טובת-הלב, ביצוריו של אלוהים.

"אני אוהב מאוד לעמוד בצד ולהסתכל על האנשים כשהם
עובדים במרץ, מתעצבנים ומקללים קללות שעוד לא ברא השטן,
אחד את חברו. זה, פשוט, "בלאגאן" מעניין. כמובן, גם אני התנהגתי
בצורה זו. אך אחר שגמרתי את סידורי, היה לי פנאי לזאת."
הקשיבה זיוה לקולו הלוחש. והיו השורות האלו הכתובות
בידיו, בעפרון, כאילו לנגד עיניה כתבן. ואז זכרה, כי את מכתבו
האחרון אליה, לחש באזניה הרוח. דולי המתבונן; דולי המתווכח
בלהט; דולי הנאנח מתוך יאוש; דולי המעשן מתוך מבוכה —
שלל-דמויות זה, הסתכם בדמותו האחת, המחייכת...

תוך שהיו שרים את שיריו, היתה האווירה מכבידה והולכת;
דמותו וכן, תחושת אובדנו, גירשו את חדות הפגישה הכיתתית.
"אנו קוברים תא-גופס המתפורר בעוד דמותם רומזת באופקנו..."
גדעון זכר שורות אלו ובבא אחריהן, כסדרו. חש במשטר החרוזים
והקצב הפנימי, אך לא זכר אימתי נאמרו. ידע ששורות אלו היו
קטע משיר שהוקדש לזכר דולי. אך לא ננהר לו הענין בבירור.
ישב ואימץ זכרונו. זכר כיצד בא לביתו ליום חופשה רגיל, איך
פגש באמו שהצביעה על מודעת-אבל נתונה במסגרת שחורה עבה
ושאלה אותו: "להלוותו של דולי באת?" ועוד זכר, איך התייפח
ברחוב הסואן, איך הגיע בבלי דעת לביתו, ואיך הלך עם כל בני
הכיתה בהלוויה, ולאחר הקבורה, הלך יחד עמהם אל חתונתה של
זיוה בת כיתתם, שלא יכלו לדחותה ברגע האחרון... עתה נזכר
בשיר כולו, שאחד החברים, שאינו מבני הכיתה הראה לו בהסתר,

דניאל בסיוס שביעית גימנסיה — ראשון מצד שמאל בשורה השניה מלמעלה

בעת הביקור המשותף של בני הכיתה בבית הזוג הצעיר. היו השורות אכלות — „על שאינו ידוע / על הפרידה הארוכה והנצחית / על הענף אשר נפרד גדוע / והוא נותר לא־כלום, יחיד“; והיתה הרוח אשר בין השורות כבדה, בוכיה ומדובבת אל הנופלים: „סלחו לי ענפים שאין להם קיום / מחילתכם ביקשתי בלתי נמצאים / לא עמכם עתה ארדה / לסיום של מסעי בשיירה של החיים — — —“

בהיותו קרוב להתפחות, חדל גדעון לחטט בנבכי זכרונו ולהעלות הרהורים כבדים. ישב והקשיב, מהרהר הרהורים של כלום, בעוד הירח שט בין עננים בהירים באותו משטח דמיוני הקרוי שמים. עם חלוקת הקפה שבה העליצות לקדמותה. שוב חשו את החיים ואת חדות היותם בצוותא; שבה העליצות ופרחו הנעורים. האילנות הקודרים שבו להיות רעננים וצעירים ובהירים יותר, ותחת אשר הפחידו ברגעי הדממה, היו עתה מעוררי גחוך בדמותם הארוכה, רק במסתרי הנפש דמה אחד האילנות הצעירים, הכהים, הארוכים והדקים, לדולי גבה הקומה, העומד ומחייך אל רעיו החוגגים. כבש המוח הרהור זה והלב כפותה היה, חוזר ומעלה אותו. ניסתה זיוה להזכר במילים אשר תבענה את הרגשת קרבתו של דולי ברגעי הפגישה הכיתתית. לנגד עיניה הופיעו השורות הכתובות בעפרון, באחד ממכתביו האחרונים אליה, עת שהה ביחידת חיל הרגלים והיא נתמנתה לשמש כפקידה במחנה צבאי הסמוך לעיר. גם אז היה רחוק. אך במכתביו היתה קרבה וחמימות: „מה נשמע אצלך ג'ובניקית? מעניין, דוקא היום, בדיוק כשחזרנו מן החופש, תוקף את כולנו החשק לכתיבת מכתבים. כל החברה יושבים עכשיו בחדר התרבות וכותבים מכתבים. לכאורה משונה. אבל זה נראה בעיני כעין רצון תת־הכרתי להיות קשורים יותר הביתה על אף סיום החופש...“

(דולי — קונדס שכמותך — התחכמת. ואתה „קשור יותר הביתה“. גם לאחר הגדול באסונותיך... דמותך המופיעה בהרהורי

רעך; הגעועים אליך הממלאים חללה של כל פגישת רעים — הלא אלה הם הקשרים ששחת אודותם במכתבך...) מישוהו הוציא אותה מהרהוריה. המדורה כבתה, ועל פני החולות נפזרו דמויות קטנות למשחק „תופשת“.

ב. געועים.

סמוך לפרשת הדרכים, עדיין היה החום בעיצומו. ואילו בכביש המסתעף, המוליך לשכונה ספגו העצים כמויות של חום והיו מנשבים אויר צח לחלל. דולי היה יורד לביתו, מתנודד קמעה על רגליו הארוכות ובוטש בהן בשכבת החול שנערמה על גבי הכביש, כשילקוט החקי שלצידו נע מגבו למתניו וחוזר חלילה. התמכר כולו למחשבה על השיבה לבית. נצטיירה לנגד עיניו מטתו הרכה שהוא עתיד להתפרקד עליה, ידית הדלת הצוננת והנעימה הנאחזת בידו בהיסח הדעת, כבר עם דריכת רגליו על המפתח, הארון הנעול — בו המכתבים שקיבל והפקידם בידי אבא למשמרת. נעור מדמיוני ומהרהוריו שהיה שקוע בהם כאשר חש לפתע כף יד כבדה ורכה נחה על שכמו. כף היד עוררה בו, כל אותו מעיין הגעועים אל הבית, אל השכונה, אל בני כתתו ומוריו, אשר היה מפכה ומתגלה במכתביו אל יקירי נפשו ומקורביו.

נפנה להסתכל בבעל היד, ואף שניחש אל נכון והכיר בבעליה — משום כבדה ורכותה ומחמת געועיו שנתעוררו בו — שאינו אלא מ, שכנם וקרוב־משפחתם שהיה מחבבו חבה יתרה — רצה להסתכל בפרצופו, שהיה רואה בו תדירות רוח אמהי ונוקשות אבהית כאחד, נתונים בתוך מסגרת משקפים קפדנית.

„כן?...“ — שאל בקול מהסס, אף שידע שתנוחת ידו של מ.

על כתפו היתה סבת עצמה, ולא משום שמ. רצה להשיח עמו בדבר

מסוים דוקא. "מה שלומך דני?" שמע את קולו העמוק של מ. שואלו, וחש בהמית החיבה שבו. חמימות הציפה אותו ושנקה גרונו. "טוב", הפטיר בלא להרהר וחש ברצון להתייפח. "דולי, חמתי נהיית כל כך סנסימנטלי?" — שמע, לפתע קול בוקע ממעמקי-גפשו. ביקש להמלט מאותו גל של התרגשות שסחפו וחש להימלט, מתחת ידו של זה, אל הבית.

אלא, נחשול הגעגועים אשר צף בו לא הניח לו, גם בהיותו שוכב אפרקדן על מטתו בחדרו, כשהוא מסתכל בצחור התקרה וחש עצמו, שוב, בלבה של השכונה, כבימי ילדותו ונעוריו. כמתוך אלבום התמונות ניצבה לנגד עיניו תמונת מחזורו שעמו סיים את הגימנסיה; במרכז התמונה, תצלום בית הספר, על שלטו מרובע-האותיות ועל העצים והשיחים שעטרוהו; ובצד, בתמונה, כבול-דואר על-גבי מעטפה או גלויה, היתה נתונה דמותו הליצנית של ל. שמש בית הספר, שנתחבב עליו בזכות עממיותו וקירבתו של התלמידים. דמותו של מר ק., המנהל, על קרחתו המבהיקה וסבר-פניו החמור — שחומרתם החריפה ביתר שאת, עקב משקפיו השחורים שתדיר היה חובשם — היתה סמל המוסד וצירו העיקרי. אף בתמונת המחזור, כפי שזכרה דולי, שעה זו, הופיע תצלומו של הזקן במרכז התמונה ובראשה, כשחבר המורים מעטרו. זכר דולי רגעי דממה דקה בעת שהותו של הזקן בכיתה; רגעי חרדה, שעה שתלמיד נתפס בקלקלתו והיה נענש בשינון פסוקי-הלים, או פסוקי איוב, והרצאתם בדחיפות; ורגעי תדהמה, שעה שהיה "מבשר" למאן-דואו מן התלמידים, בקול חמור ומוכית, כשלון חלקי באחת הבחינות. (לימים, משנבחר דולי לדובר כיתתו, היה שרוי עם הזקן ב"ריב" מתמיד, לרגל תביעות כיתתיות שונות, שמחמת הבדלי גיל ומעמד, נבדלו ראייתיהם וגישותיהם לגביהן).

אותה שעה, זכר בפגישתו האחרונה עם הזקן, "היית צריך

לראות" — נזכר בדברים שכתב בשעתו לאבנוני, איש הנח"ל, — "איך שהזקן הקביל את פני; העמיד כנגדי פנים חמורות ואמר: ובכן, עמדת כל היום ליד הקולנוע ולא שעית לאזהרות שלנו, ולבסוף לא עמדת בבחינות. נבהלתי. אלא, שלסוף התברר שנכשלתי, כמו כל הקלסית, במתמטיקה".

מתוך שנזכר בכך, ננער רוגש משכיבתו ותוך שמטהר עצמו מהרהוריו על "מריבותיו" עם הזקן והתרגשותו האחרונה — נמצאה תמונת המחזור בידו והיה מתבונן בה בקפדנות. נזדקרה לנגד עיניו, בראש ובראשונה, תמונתו של מר ז., מחנך הכיתה. עכשיו, זכר רכות וקפדנות שהיו משמשות בפני מחנכו כאחת, ומקור נביעתן, חרדתו המתמדת לעמידת תלמידיו בבחינת הבגרות — מה ששבה לב חניכיו לאהבה אותו ולזכור שמו ודמותו, לאחר שבגרו ועזבו את כתלי המוסד, בחיבה.

לאחר מכן, המשיך לסקור ברפרוף שאר דמויות של מוריו. לאמיתו של דבר, רוב מוריו עניינהו, מי פחות ומי יותר, אך מעולם לא במיוחד, כפי שעניינה אותו דמותו של "שפיץ", המורה לספרות, שנתכנה כך משום קלסטר-פניו המיוחד, ומשום נוקשותו וחדות-לשונו. עתה זכר חיכוכים שהיו לו עמו על חיבוריו שנפסלו, עבודות שנמחקו, ציונים שנגרעו ועלבונות שהוטחו בשעת שיעור, בעטייה של תשובה שאינה מדוייקת... ואף-על-פי-כן, חרף המרידות שבזכרונות, חש געגועים וחיבה אל מורה זה, והיתה נוקשותו נדמית בעיניו, עתה, לאחר מעשה, אבהית יותר, ככסות היצונית לנפש רגישה, נוחה להיפגע ומסתתרת מאחרי מעטה דוקרני. נזכר בהוקרה, בתרומת מורה זה לעיצוב סגנונו האישי בחיבוריו, לפי שחש, ביודעין ובלא יודעין, בהשבת סגנונו מפאת שיעורי אותו מורה שהוא ביקר בהם. גם העלבונות שהוטחו בפניו — כפני כל מי שאיתרע מזלו ונמצא משיב תשובה לא שקולה כל צרכה — במשפטים לגלגניים, כגון: "אתה סבור, איפוא, כי אחד העט, סובר כך ולא

אחרת; יפה. אלא שהכתוב, בשורה הסמוכה, אשר מחמת טרדותך לא השגחת בו כראוי, מקעקע הנחתך מיסודה" — אף הם גדמו לו עתה, חביבים ואבהיים, יותר משנשמעו לו בשעת אמירתם. "כך, כנראה, דרך העולם, סבר דולי. העלבונות נשכחים והעבר על יסוריו, מתחבב; לא הגזמת, איפוא, במכתבי האחרון לאבנוני, בדבר הימים המתקיים של הגימנסיה, שחלפו ואינם".

מתוך הרהוריו אלה, זנח תמונות מוריו, והעיף מבטו על התמונה בכללה, המעוטרת בעלים לבנים מאורכים, על רקע אפור, משל היתה תמונת-אוכרה למחזורו (חש רעדה קלה בשעת המחשבה). בינות לעליהעיסור, היו פזורות תמונות חבריו מגרעין הכיתה אשר עמד בסערות הבחינות ובנחשולי המאמץ והגיע, בסופו של דבר, לסיום ולתצלום הגמר. הציץ בתמונות ולא ראה באף אחת מהן, במיוחד, אותה אבן שואבת לגעגועיו שהיו מפכים בלבו. חיבב את גדעון וידע כי בערב יפגשוהו, אך לא אליו לבדו כמהה נפשו, כיוצא בגדעון, אף רמי ושלי, היו חלק מנפשו, אולם, גם באשר להם, ניכחתם או היעדרם — הם בלבד — באותו ערב של מפגש חברותי — אף היא לא היוותה עבורו "טרגדיה" (נזכר במירי שהיתה אומרת לו: "באיזו מין שפה עקומה אתה מדבר, דולי?" בהתכוונה למחות כנגד אכזריות ביטוייו; ידע דולי שיש צדק בדבריה — אבל, מתוך שאיפתו לתיקון פני דברים רבים בעולמנו, היה מגזים בתיאור הרע).

מתוך שהבחין בטיבו של אותו רגש של געגועים שהיה מכוון לכיתה, ולא לפרט זה או אחר מתוכה, ביקש להבין פישרו של רגש זה. לפיכך, ישב על מיטתו וניסה לסקור שחרותה של אותה יחידה כיתתית; שמא יתגלה לו, מתוך כך, מובנה של אותה הרגשת-ליכוד שהוא היה חש בה, כל אימת שמתרמזת באופק חייו פגישה כיתתית חדשה. אותה שעה, זכר בפרשת הכירותו עם אותו חוג של נערים ונערות; חזר והציץ בתמונות וראה פרצופים של כלום, שלא

אמרו ללבו דבר, בצד דיוקנאות החקוקות בלבו והמשמשות לו כווים להיות הזכרונות נעגנים בהם. אולם, חש, כי בצד אותם פרצופים, או אולי בצירופם, נראתה לו הכיתה בשלימותה, כיחידה שטולטלה בדרכי החיים כברת-דרך ארוכה, והיא אשר גרמה לתחושת ליכוד זו, אשר לפתע, בשעות מנוחת הצהריים הקצרות, המוקדשות לקריאת מכתבים נושאי מספרו האישי וכתובתו הצבאית — היתה מתגלה בקרבו ומשתלטת על מרבית מחשבותיו ועיקרן. נטל לה, לתמונה, והניחה במקומה.

ג. זריחה.

אותו בוקר של-זיו, היה אור השמש בהיר וצח במיוחד, ודולי, היה מסתכל בקירותיהם הלבנים של הבתים הגבוהים שברחוב. היה מהלך, כשידו האחת נתונה בכף-ידה החמה של אמא, והרגשה של חג, שלא ידע פישרה, מפעפעת בו. לפני כן, היטיבה אמא תסרוקתו והלבישה אותו מלבושים נקיים ומגוחצים, כשהיא מאיימת עליו רכות, באצבעה, ומזהירה אותו, להישמר בפני הלכלוך. אף אמא היתה לבושה בגדי יום-טוב, ודולי, היה מהנה עיניו במלבושיו ובמלבושי אמו.

לאחר הליכה ארוכה, הגיעו לשער-ברזל של בית רחב וגדול, בן שתי קומות, שחצר גדולה היתה לו. נכנסו בשער שהיה בו פתח צר והגיעו לבנין, שבו, מדרגות עולות כלפי מעלה. והיה הנער תוהה, על המדרגות ועל כל זה החדש שסובבו. ראה דולי נערים רבים, אחרים, ינוקאיים כמותו, ואמהותיהם או אבותיהם או אחוזים בידיהם, כאמא שלו, וגם הם עלו במדרגות. ראה והבחין, שהיו כולם לבושים בגדים נאים, כיוצא בשלו; אך בעודו מתבונן בהם, נקראו לבוא אצל אדם אחד, אשר בעתיד נודע לו כמנהל בית-הספר, או זכר לשם מה נקלעו לבית הגדול הזה, שהיה גדול, ומרוחק, וזה,

לעומת גן-הילדים החביב וביתי, שעמד קרוב לביתו שלו ובו, עברו עליו שנות-ילדותו. היתה אמו של דולי אוחות בידו ומשיחה עם המנהל, ואילו דולי, נושא עיניו ורואה חגורת מכנסיו של המנהל וכנף מעילו; והיה כים המעיל פרום מעט וזקוק למחטו של חייט. עוד דולי מתבונן בפלאי המעיל והנה פנה אליו, אדון שרון, (הוא המנהל), הציץ אליו במבט אבהי דרך זגוגיות-משקפיו המבהיקות ושאלו, אגב לטיפה רכה בסנטרו: "ומה היית רוצה להיות, כשתגדל, דניאל?" דולי חזר להציץ בכיס המעיל הפרום מעט והשיב בתקיפות: "אני רוצה להיות חייט!" צחקו אמא ואדון שרון. לאחר מכן, הח אביו ואמו מתבדחים ימים רבים על המקצוע המזור שבחר בו דולי ביום לימודיו הראשון.

שנות הלימוד הראשונות חלפו בקלות ובנעימות, והיו כעין המשך לימי גן-הילדים. רכש לו הנער, ידידים חדשים בבית-הספר של בוקר, ואם אמרנו, "בית-ספר של בוקר", סימן שהיה לו, לדולי, גם בית-ספר של "אחר-הצהריים", ואכן, היה לו גם בית-ספר שכזה — הלוא הוא ה"חדר", שבו היה לומד עם המרי, נקשרה נפש דולי בנפש חבריו לכיתה מבית הספר "של-בוקר", והיו חוויותיהם יחדיו, שמורות בזכרונו ימים רבים.

מרחפים וזכרונות הילדות... מעט, מעט, מאבדים הם מצבעם ומחריפותם הבראשיתית, והדמיון מוסיף נופך משלו לחוויות שלעבר. הנה כי כן, בכל עונת קטיפת התפוזים בחורף, היה דולי נזכר תמיד במעשה ישן, שאירע בו ובחברו, יוסי מטמון. אותו יום, היו הריעים הקטנים חוזרים מלימודיהם הביתה; היו כבר תלמידי כיתה ג'! כל אחד מהם הכיל ילקוט, מחברות, עפרונות ושאר ספרי-לימוד. אך בתוך אלו, האחרונים, היה גם ספר חשבון, שספרותיו מעוטרת בציורי תפוחים, עפרונות ושאר חפצים שימושיים; ניתנת האמת להיאמר, שהציורים האלה משכו, מאז ומתמיד, את לבו ושכלו הנערותיים של דולי והוא, היה נפנה לעסוק בהם בשעת תירגול

בעיות חשבוניות, בעת ובעונה אחת עם המאמץ לזכור חוליה נוספת בשרשרת הארוכה של לוח הכפל המשונה. לא כל שכן בעונת התפוזים. שעה שכל עץ מרמז מרחוק לחובב המשחקים. מחמת כך, כמעט שלא מדעת, מצא עצמו דולי, יום אחד, יחד עם ריעו, יוסי, בפרדס הדוד; עד מהרה התפתח ביניהם "קרב" עירני ונועז, כקרבות שנערכו בימי קדם, בין הגזע (הוא דולי), לבין הצמרת (הוא יוסי) וחשו עצמם עליזים ורעננים משהיו. מסתבר שיוסי עלה על העץ הקרוב וחש עצמו — לראשונה — גבוה מדולי ולכן גם עליון עליו, תלש תפוז וזרק על דולי. ברם, דולי הזקיף קומתו, אחז בענף שיוסי התבצר בו וטלטלו ועד מהרה נמלא בור התשקאה של העץ "כדורי-מלחמה", מזהיבים וירוקים. עוד ה"מלחמה" נטושה והנה הופיע, לפתע-פתאום, "אויב" מבחוץ: הדוד הנשען על מקלו התקרב אליהם מבלי שיחשבו בהתקרבותו. לא הספיק יוסי לחמוק מן העץ וחבטות-מקלו של הדוד באחוריו, ניתכו עליו בזו אחר זו, כשהן

דניאל בזוג חברים — בשווה העליונה, קיצוני משמאל

מלוות איומים וגערות קולניות על רכוש ועמל, וכיוצא במושגים אלה השולטים בעולמם המשונה של הגדולים. בכה יוסי. ודולי, שעלה בידו בתחילה להתרחק אל מחוץ למטחוי-מקלו של הדוד, קרב עתה אל דודו ובדמעות שליש, נטל עליו את אשמת הכניסה לפדרס והשתתתו. שמע הדוד כך והניח לינוסי אך לא נגע בדולי והסתפק בנערה בו בלבד. ואולם, דולי הנער שלא שכח את המכות שספג יוסי, לא השלים עם מנהג ה"איפה ואיפה" שנהג בה דודו, ובבואו הביתה, סיפר לאמו בדמעות על כל המעשה והמכות שספג יוסי ואחר כך שאל אותה במרירות: "אמא, למה הדוד לא היכה אותי אם אני הייתי אשם?" אין האדם חש בעת גידולו מה פרי יצמח מגרעין הטמון בנפשו. אך אמו של דולי חשה והרגישה, שהנה, גרעין המצפון של נערה — מצפון ער ועז, אשר לימים, לכשיגדל הנער, ייסרו על כל מעשה-עוול שכיח שיתגלה לו בעולם הגדול — החל לצמוח בילד, שבכה והתמרמר על שהוכה חברו. לא כל זכרונות הילדות של דולי, היו ספוגים צער. הנה תמונת כיתה אחת מבית הספר העממי: המורה זהבי, מחנך-כיתה קפדן, עומד בצידה של התמונה וסוקר את תלמידיו. בתמונה זו, נראה דולי כשהוא יושב לו הרחק מתחום עיניו הקפדניות של מורה, בשורה הקרובה לצלם, כשרגליו הארוכות מופנות לצד והוא, ספק יושב ספק שוכב, נסמך על כף-ידו השמאלית. אלא, כף-יד זו, שהוא נסמך עליה, כביכול, חבויה אחורי גבה של דרורה הספורטאית; כדור-הרגל — משושה-הנפש לכיתה בהפסקה הגדולה — מונח שם והמגע בו משרה על דולי הרגשת הפסקה וחופש. אחריו יושב גדעון הגנדרן, ששעה קלה לפני כן תיקן את שביל תסרוקתו, ומחייך מול עדשת המצלמה; רבים מהנערים מחייכים בתמונה זו. הרי למשל, רוני, המצהיל פניו במלואם, כשמאחורי חיוכו הרחב נראים מעקי המדרגות המובילות ל"בתי-כלא" הכיתות, שבין כתליון מתייסרים הנערים על שיעורי תנ"ך ושיעורי חשבון וכיוצא

בהם. היה דולי נראה בתמונה זו, כביכול, אדיש לכל הסובבו, אף אל הצלם אינו מסתכל, היה נראה כמי שנח ונופש לאחר תחרות-ריצה מייגעת.

מבעד למשקפיו נשקף מבטו הזועם והסולד של המורה. צווארוננו המגוהץ ומעילוננו המונחים עליו בקפדנות, מבליטים סלידה זו שבפניו אל קהל הזאטוטים שהוא הופקד עליהם לשמרם ולחנכם. נתייחדה סלידתו, מעיקרה, לבני העדות המזרחיות שבתלמידיו, שמשמה היה נטפל טפילות יתירה אל רנה הקטנה ומוצא פגמים שונים בהתנהגותה, עד לגירושה מהכיתה; אולם דולי לא התנגש בו על רקע זה, אלא סמוך למלחמת העצמאות.

אותה תקופה היתה הכתה נסערת, ושיחות השבוע עם המחנך היו מוסבות על מאורעות הזמן. פעם אחת, בעת שהיו שחים בקרב משמר העמק ובמפקד "חיל הירמוק" הערבי, קאוקג'י — התערב המורה זהבי ותיקן, כי השם של המפקד הערבי באותו קרב, הוא, קאוקאג'י ולא כפי שביטאו דולי, אך דולי, כהרגלו בכל עת שהיה בטוח בצדקתו, התעקש ועמד על שלו: קאוקג'י ולא קאוקאג'י. בתוך כדי ויכוח עם דולי, הטיח בו המורה באותה סלידה מורגלת שלו: "בודאי — סינן בכעס — שאתה יודע את הביטוי המיוחד של שם הערבי הזה, שהרי, כנראה, אתם קרובים."

דולי לא נפגע. שכן, מעולם, הוא לא חש ביחס חבריו אליו רמז כלשהו להפליה עדתית. ולמה יחוש? היו חבריו הקרובים ללבו, לבני העור ונמוכי הקומה, רואים בו אחד שהוא משכמו ומעלה, מעל לכולם; גבה-קומה ושזוף-עור, מהיר לרוץ ומועיל למשחק כדור-סל. והיו בני הכיתה גאים בדולי שלהם. גאוה זו שלהם בו היתה מתבטאת בבחירתו החוזרת ונשנית לתפקיד ראש הועד ומייצג הכיתה, ואילו בחירתו התידירית לתפקיד ייצוג ראש וראשון בכיתתו, טיפחה בקרבו אותו חוש-לצדק הבו לפשרות, שבשלו נסתכסך עתה עם המורה זהבי.

אותה הערה פוגעת שבה סיים המורה זהבי את ויכוחו עם דולי תלמידו, לא באה תגובה עליה אלא אחר שסיפר בה דולי לאמו, בין השאר שסיפר לה במאורעות היום בבית הספר.

הכמיהה הלאומית העזה לחירות שבאה על ביטוייה העז במלחמת העצמאות, הנצחונות — ועמהם גם תבוסות העראי — שהובלטו בכותרות העיתונים ובשיחות הבית והרחוב — כל זה השרה חמימות בנפשות הנערים, חובשי ספסל הלימודים. והיו החיבורים ההפשיים, מוקדשים לחוויות הנפשיות שהטביעה מלחמה זו בתלמידי המחזור. דולי, ביכר להתרכז בסיפורים לקוחים מן הדמיון, על גיבורים צעירים המקריבים נפשם למען האומה, והיה מקדיש מקום נרחב בחיבוריו לתיאורי רגעייהם האחרונים ודברי צוואתם לנשאים בחיים. עם גיבורים אלה הזדהה ומאבקם הכאיב את נפשו. פעמים הוקדשו חיבורים אלה לאותם אומללים שאיבדו מאור עיניהם: מעשה בזקן שאיבד את ראייתו מחמת גילו, ומעשה בצעיר שנסתמא בקרב עם האוייב. ניסה דולי להתרכז במחשבתו ולמצות בעטו את הרגשותיהם של הסומים שהעולם מזניחם... דומה, רק דולי הבין לרגשותיהם. שכן חששותיו ופחדיו שלו מהסתמאות (מאז ציווה עליו הרופא להרכיב משקפיים) היו גדולים ומצאו ביטויים באותם חיבורים שכתב על הסומים, ובעקיפין, גם בחיבוריו על המלחמה. שעות אלה, שבהן הקדיש זמנו ומרצו להבעת רחשי לבו בחיבוריו, היו מהנעימות ומועילות ללימודיו בבית הספר העממי, ונוסף על כך הועילו לריכוך אותה מסגרת קפדנית שהמורה זהבי ביקש להציב בה את תמונתו הנפשית של מחזור תלמידיו.

תוך משחקים ובחינות ועינויי חקירות בשעות שיעורים קשים שלא התכוונו להם כראוי, נתגבשו בני המחזור והיוו חטיבה אחת. שהפרידה קשתה עליהם איש מאחיו. בעלותם משלב לימודי אחד למשנהו היו חשים את הזמן הדופק בהם בשוט קצבו וקורא להם: "גידלו" ספר ישעיהו סימל את כיתה ו', שנת ראשית ההתבגרות

והתהוות חברה כיתתית עם בנות המחזור; הבחינה בנביאים ראשונים (שהיתה נעשית בעל פה, בנוכחות מחנכי הכיתות והמנהל, ברוב הדרת-כבוד) — סימלה את כיתה ז' שנת ערב הסיום. אותה שנה אירע מעשה בשולחן, אשר לידו ישבו דולי וזיוה יפת-העינים, והיו מגלפים בסכין גילוח את התיבה "גמרנו", סמוך לסיומה של השנה. עם תום השנה נסתיימה כתיבת אותה תיבה, אולם אז נתרגשה עליהם סערת גערתיו של המורה זהבי שרתח למראה השולחן הפגום. לאמיתו של דבר, לא התיבה "גמרנו" שעל השולחן הקניטה אותו, לא הנזק החמרי שנגרם, אלא עצם ביטוי אישיותם העצמית של תלמידיו והרגשת השתחררותם מעול חינוכו והשגחתו. חפזה ובאה כתה ח', המרחק, למן אותו בוקר זוהר שבו הלך עם אמו ונרשם לתחילת הלימודים בבית הספר, הורגש יפה בלב דולי. הווי חדש, בלתי-מודע, ומשום כך, גם זר ומפחיד במקצת, נרמז מעבר לגדר האבנים שהפרידה את בית הספר מן הרחוב. אי-שם, למרגלות ההר שבצלען המערבית נמתח רחובה הראשי של המושבה ובראשו נבנה בית הכנסת שלה, התנשא בגין הגימנסיה, שדולי עתיד לבלות בו ארבע שנות-לימוד נוספות. חש שאור בהיר נסוך עתה על פני הבריות, ושמש החיו וההבנה האירו בו בעוצמה רבה יותר. תקופת הזריחה נסתיימה, שוב לא זוהר אגדי החבוי בין ענני משחקים ועליצות ילדותיות מאיר את דרכו. בעונת סיום הלימודים וחלוקת-תעודות-הגמר של בית הספר העממי, היתה השמש לוהטת וצורבת, וה"חופש הגדול" שאין בו עבודות-בית, עליו חלם שבע שנים קודמות ואילו כמה, הכניסו באחת להרגשה נוגה של פרידה ללא-שוב מהווי חיים שאפפו. דולי חש את הרצינות כשהיא נמסכת לדמו יותר ויותר; והיה לבו גאה על בגרותו ומיצר על ילדות שחלפה.

גם העצים והשיחים הירוקים, שעיתרו את הבנין הלבן בן שתי הקומות סימלו את רוח הנעורים של בית הספר התיכון. כשצעדה הכיתה החמישית החדשה מעברם האחד של השיחים — היה רק ראשו של דולי מציץ אל העבר האחר, ומעיד על החבורה המהלכת בשביל העפר. אך בשעת הלימודים ממש, בעת ההרצאות של המנהל הקיפה ומחמיר בדיבוריו ובמבטיו, או של מר זישא הנמוך והשמנון, שקולו, משום-מה, היה מצחיק את בני החמישית החדשים — היה ראשו של דולי נרכן, ומקשיב. אולי בשל כך חיבב דולי את ההפסקה בעיקר, המוקיפה ראשו של-אדם ואינה מפרידה בינו לבין חבריו.

הפרדה זו בין החברים, היתה, אולי, המכה החזקה והמכאיבה מבין כל הפגעים שפעמונו של ל. השמש הליצן, מביא על התלמידים בקראו להם לשוב ולהתכנס לחדרי הלימודים. בחוץ היתה השמש צובעת את האוויר ואת ההרגשה הנפשית. אולם הפעמון היה משבית שמחה בהזכירו גשכחות: חטא ההתרשלות מאמש (היה סרט עליו ומרתק בקולנוע) שבו לא שיננת ולא הכנת שיעוריד; כשלון בבחינה, (התבלבלו התאריכים בהיסטוריה, שכן ספר-הלימוד היה קצר ומשעמם, ולא עיינת בו די-צרכך לקראת המבחן) ועוד... וקשה מכולן — רימו צלצולו של הפעמון על ההכרח להיפרד מחברים לארבעים וחמש דקות תמימות. יכול גדעון לגמגם ליד הלוח ולהסתבך בהיגוי שמה של בקטריה מזיקה או של יצור חד-תאי אחר — ואתה עליך להחריש, לכבוש כל רצונך לסייע בידי ולחלצו מהמבוכה; ולא עוד, אלא ניטל עליך להקשיב לכל מיני עקיצות וגינויים הנזרקים כלפי ידידך הנבון עקב אותה אי-ידיעה מקרית. אמנם, בבחינות הכתובות, יכולת לזרוק פתק קטן מגולל היטב, מתחת לשלחן ידידך.

אך גם סיוע-קט זה, שבכתב, לא מיצה עדיין את תחושת השיתוף שבך שחפצת למצוא לה פורקן בשעת מצוקת חבר, בעטייה של שאלה מסובכת.

לימים, למד דולי להקחות עוקץ שעמום זה, הבא עקב ההפרדה מהחבריא בעת השיעורים, והבדידות, אל מול מורה קפדן והרצאה משעממת. היה משרטט בעטו על גבי המחברת, מהרהר בדברים שונים, ומסיח דעתו ממהלך הלימוד, עצמו. פעמים היה מגניב פתק לגדעון ומחליף עמו רשמים על בנות הכיתה, בריות חביבות ורגישות, המעוררות בו צורך להגות בהן ולהתבונן בהן, ולשוחח בקירבתן

תפארת בחורים כוחם...
דניאל בתרגילי
היאבקות

בהפסקות, כיון שבילוי ההפסקה בחברתן מרחיק לשעה קלה מעולם טורדני זה של בחינות, עבודות-בית, ציונים וגערות לסוגיהן. דולי היה ממין בדמיונו את התלמידות לסוגים שונים המעוררות באדם הרגשות שונות לחלוטין: סניטת-חיבה, כבוד, לגלוג וכל כיו"ב.

הרי למשל: דקירת גבה של 'דנה במחוגה, היה בה אחד מששים שבגן-עדן, ביחוד בעת שיעוריו של "שפיץ". בריות משונות הן בנות אלו. לאמיתו של דבר, לא תמיד היו מתרעמות עליו כשהיה דוקרן; נהפוך הדבר; פעמים היו רואות בכך אות לתשומת-לב יתירה ורמו לחיבה נסתרת. רק לאחר שתכפו הדקירות, בזו אחר זו (מתוך סקרנות לדעת מה תהיה התגובה), היתה 'דנה מסתובבת אליה, מחייכת בעיניה ומושכת לו במלים ארוכות-נגן ובתחינה פנקנית: "דו-לי-——, די כבר." או אז, יקמט "שפיץ" גבותיו העבותות ממרום הקתדרא שלו ויעמיד כנגדך פנים תמוהים ותיאטרים כאחד.

והרי למשל 'ריתה החמודה, שהיתה מסעירה לבבות כל בני הכיתה: "פניה" — כך כתב דולי על גבי פתק שהתכוון לשגר לו לגדעון. אך הוא מעולם, לא שוגר ונידון לגניזה — "פניה, יפים כשמש: לא רק נמשים שבפניה, שהם אות לשזפון החמה, אלא שערוותיה הזהובות הן כצבע זריחת השמש, ולחייה הוורודות, מסמלות בצבען את החמה בשקיעתה". ואמנם, פניה העגולים של 'ריתה, הם שהביאו את דולי להתעסק בכתיבת יומן-נעורים, ראשון וגם אחרון שלו: יומן, שהטמינו מעין-כול — גם מעיני אמו, שעד אז היתה מאגר נאמן לכל תרגושת-לב שלו, בין של שמחה ובין של צער. אותה פרשה שלו עם 'ריתה — שכל כולה התבטאה באהבת-נעורים תמימה, שממנה, מפני מבטים תמימים, וממנה חיוך משותף, והליכת צד בצד בתוך החבורה הרועשת, ושיחת אקראי, ואולי, ערב של ישיבה על ספסל בגן המושבה, שנתייחדו בה להמיית-שיחה ולהגיגים נוגים ועונגים — פרשה זו, שהונצחה בין דפי יומן זה, גם כשהבגיר והיא

נסתיימה, לכאורה, היה דולי רוגש תמיד לזכרה שצף בו, אם מחמת שמאן שהוא קרה בשמה של 'ריתה, או מחמת שפגש בה, ב'ריתה עצמה, באורח מקרי, עת שהוא, עם חברו, חיים, חלפו ביעף מעל פניה על-גבי מכונית צבאית דוהרת במורד רחובה הראשי של המושבה.

בנין שעמד באמצע בנייתו בסמוך לגימנסיה, היווה מקור נוסף לגיוון שמחת-החיים ועליצותם, בשעת ההפסקות, ומקלט לתלמידים הנמלטים מעונשו של שיעור מטריד. בהפסקות הארוכות של הצהריים, היו אילה מהתלמידים המעשנים בהסתר, מזדמנים יחדיו באחד החדרים של בנין זה — הוא החדר, שאורי פ., חד מהחבורה, כינהו בשם "מועדון חובבי העישון" — ומעשנים בצוותא. דולי, היה אחד התלמידים, הנלהבים ולהוטים ביותר אחר העישון. ולא עוד, אלא, לעתים — מתוך נימה חזקה של אירוניה וכופר במוסכמות — היה מלגלג על "אותם מטומטמים המלעיטים את התמימים בסיפורי מעשיות, שהעישון, מזיק כביכול לבריאות" וקובע: כי "אין דבר יותר טוב מסיגריה טובה אחרי ארוחה טובה". היצמדות מילולית זו שלו, להנאות חמריות, היה בה, לאמיתו של דבר, ביטוי למחאתו על כבילת רוחו לנוסחאות יבשות של אמיתות מדעיות, שלא היה יכול בעצם לכפור בהן. העמדת החיים לאמיתותם אל מול הנוסחאות המופשטות הללו, ובניגוד להן, (היה אומר: "כל זה יפה בתיאוריה אך באופן פראקטי אינו קיים") — היתה לו כמין נשק-מגן בפני התקפותיהם המוחצות של המורים-הנוגשים, הסבורים משום-מה, ששיגון שירי רבי יהודה הלוי, דרך משל, דרוש לנפשו של הנער המתבגר יותר מסיפורי בוקאצ'יו "ד'קאמרון", שאותם קרא בגניבה. העישון, הקולנוע, ובמידת-מה, גם שיעורי הגדנ"ע, שימשו לו פורקן למרץ-נעוריו, שלא נמצא לו מוצא של סיפוק בשיעורי טבע-חי. הדגים במיני חיות משונות אבל לא בפסיכולוגיה של גוף האדם, שהלכה והעסיקה יותר ויותר את דמיונו של הנער המתבגר.

אהב דולי להתעמק, תוך שהיה שואף לקרבו במציצה עמוקה עשנה של סיגריה ריחנית, בבעיות „פילוסופיות” ולהיאנח על העולם שאינו כתיקונו, שעוד בתקופת ירמיהו הנביא, הוטרד בבעיה ללא פתרון של „צדיק ורע לו, רשע וטוב לו.” אלא, גם התעמקות זו שלו, לא היה בה אלא פורקן להתבגרות שאינה מוצאת פתרון לבעיותיה המוסריות; לא בתנ”ך (שבן, גם ירמיהו ואיוב, לא קיבלו תשובה מספקת לבעיות אלו), ולא בלימודי הספרות העברית, שאחד העם קרע בהם חלון לעיון ולהעמקה, אך לא בעיות שהציקו לדולי. רק מאוחר יותר, בהיותו מרוחק — מרחק של מקום וזמן — מאותה הוויה של בית-ספר תיכון, דימה למצוא פתח לפתרון, בהבחינו בסבכיה האנושיים וההיסטוריים של הבעיה. היה זה בתקופת הצבא שלו, באחת מחופשות-השבת שקיבל, עת שהוא שימש תובע כללי במשפט ציבורי שהחוג הרעיוני החליט לערוך על נושא „בעית הגזעים בדרום אפריקה”. ברם, במחקר המקיף שערך בטרם הופעתו בתפקידו כתובע, באותו משפט ציבורי, בלהט ובחריפות, ששיקע בטיעון עמדתו המוסרית לגבי הבעיה, הוכיח דולי את רגישותו העמוקה לצדק ועם זאת, גילה את נטייתו הטבעית למקצוע „משפטים” שהתכוון ללמוד לאחר שירותו הצבאי.

אף-על-פי-כן, למרות היות הלימודים, בחלקם יבש ובלתי מספק מבחינה נפשית, עם התקרב מועד הפרידה מהגימנסיה — בחינתם כבר בכיתה השמינית, המסכמת את ארבע שנות חינוכם ולימודיהם — חשו הבחורים — ששוב לא היו נערים! — כי כל אשר נקלט בהם בין כתלי הגימנסיה, היה בו כדי תרומה נאה להעמקת הבנתם ולבשילותה. הלימודים במקצועות ההומאניים היוו משענת לשיחותיהם בינם לבין עצמם, וחומר הלימודים, לא אחת, עורר ביניהם ויכוח שלא מן המניין, על גבי פתקים שנגללו והוגנבו מתחת לשולחנות בשעת השיעור, והיה זה, כנראה, שיעור בהיסטוריה בעת שדולי המשיך בכתב, ויכוח בעל-פה, שנפתח בשעת ההפסקה, בינו

לבין אלה, דקת-הגירזה וחיוורת-הלחיים.

כתב דולי על גבי מחברת שהיתה פתוחה לפניו: „אני חושב שמוטב לחיות חיים קצרים ומפוארים, מאשר לחיות חיי-שפלות ארוכים.”

חפזה אלה להשיב לו על גבי אותה מחברת: „הצאצאים, דולי, עוד חיים. החיים איפוא לא נגמרו. אבל איך חיים היוונים או שארית האשורים? ואל תגיד לי, „איך אנחנו חיים?” כי עוד יש הבדל. אבל איפה היוונים והאשורים „גבורי החייל?”

דולי שהרגיש שהיא נתלית בנימוקים היסטוריים פורמאליים, שהוא לא האמין בהם, חש לקעקע נימוקיה מיסודם: „א) — כתב לה — טעות היסטורית; אלה אינם צאצאים. ב) הצאצאים ידאגו לעצמם. על כל פנים, לא אסכים אני, לחיות חיי-כלב בכדי עאזלי, בן-בני יוכל לחיות יותר טוב.”

השיבה לו: „אפשר עוד להתווכח, למה אתה קורא „טוב”. אולי להקרבת ילדים למולך, לחיים של היוונים... דרך אגב, לחיי היוונים הייתי קוראת, טוב; אבל אם למשל, אני, או אתה, היינו נולדים בספארטה (שים לב לסוג הבריאות!) היינו מסיימים את חיינו בתהום...” הוזכר בהיסטוריה!

דולי נזכר בהיסטוריה, גם זכר את משקפיו, את ראייתו הלקויה וחששו המתמיד מפני עיוורון בעתיד. אולם, ביקש לנחם את עצמו, ובעיקר, לצנן את התלהבותה של אלה.

„חקירות היסטוריות, מוכיחות, שהקרבת הילדים למולך היתה רק למראית עין; לאמיתו של דבר, לקחו את הילדים וחינוכם, חינוך ממשולתי — כלומר, עשו אותם לכוהנים או לבעלי מקצועות אחרים. אשר לחינוך הספארטני, לשם הקמת מדינה, יש לעתים, לוותר על הפרט הבלתי רצוי; ועל הפרט לקבל את הדין ולהתחטל מעצמו — אלא אם כן יש בו הכוח להתמרד; אדרבא! ילד ויבנה מדינה של בעלי סוג-בריאות נמוך. זהו חוק מלחמת הקיום.”

ניחש דולי שעה שכתב לה, מה תהא תשובתה המוחצת לדבריו. דומה, שפרט היסטורי לא בדוק זה — זריקת הילדים החלשים באספארטה אל מעבר לחומות — היה גורם תמיד לאלה זעזוע עמוק. היא, החלושה בגופה, גערה זריזה וערה בשכלה היתה, ואף רגישת לצדק, לא פחות משהיה הוא רגיש לו; אך היא חלקה על השקפתו הפסימית לגבי בעיית ההתקדמות המוסרית של האנושיות, וכן, על צידודו בהקרבה עצמית — ובעיקר, הקרבת החלשים — לטובת הכלל, או המדינה. עם הצלצול ממש, מסרה לו במהירות את השורות האחרונות של הויכוח שבכתב: „אתה אומר — כתבה לו — שהיית בוחר בחיים קצרים וכו'; מי אמר לך שלא אתה, עצמך, תהיה אותו הפרט שיצטרכו לחסל? אולי לו ידעת זאת אל נכון, ודאי היית מדבר אחרת...“

דולי קרא את דבריה וחייך. דוקא, על אפשרות זו חשב, שעה שכתב לה על הקמת „מדינה של בעלי סוגי בריאות נמוך“. המאבק, או „חוק מלחמת הקיום“, כביטוי, נראה לו כהכרח המציאות.

∴

בחינות הבגרות, מחנה הקליטה ובסיס האימונים בצה"ל, הביאו את דולי אל עולם העשייה הנכסף, אשר בעת הלימודים שימש לו משענת ומפלט בלבד מפני עולם הכבוד. אמנם, פגישות לילי-השבת, בחופשות השבת, היו מוקדשות, לרוב, לריענון המחשבה עלידי עיון מחדש בבעיות של מוסר וחברה. אך היה זה „עיון“ שנעשה מרצון חפשי של אנשים חפשים. ואילו מעל לכל „עיון“ היתה בפגישות אלו עיקר, החוויה של שבת-ריעים בצוותא. גם תחושת הבגרות שגמלה בבני המחזור ובלטה בעת הפגישות, הוסיפה אף היא לחוויה הנפשית. היו אלה אותם גברים לשעבר, בני הכיתה התמישית לשעבר; אך בחינות הבגרות הקנו להם תוספת של ידיעה; גרותם, יתר בינה; ומדיצ'ה"ל, גברות ואחריות.

עם זאת, חש דולי, ככל שהוא מתרחק מרחק של זמן מתקופת הלימודים, ההווי הכיתתי געשה קרוב יותר ללב. שכן, אם לשעבר, בהיותם חובשי ספסל בית-למודם, היו משתעשעים בפגישות לילי-שבתות בגן העיר בהעלאת אותם סיפורי-רכילות שונים, שהסתננו אליהם מחדר המורים על חשבון המורים — עתה היו מעלים להם, לעתים רחוקות, רק לצורך בידור והפגת-שעמום, אגב שמירה בלילות ארוכים, אי-שם, במחנה צבאי. ואילו המאורעות החדשים ורצינותם, הקהו עוקצם של ניגודים והתנגשויות בין מורים לתלמידים; ולא עוד, אותם ניגודים והתנגשויות, היו צפים ועולים בזיכרון באור נעים, אפילו, בהיותם חלק של עבר נעים. בניינה הלבן והגבוה של הגימנסיה, ההיזכרות בו בהווה החדשה, שוב לא שימש מקור לדכאון. אדרבא. עתה, היה הזיכרון נאחז דוקא באותו הווי שנרקם מאליו, כמעט בבלי דעת, תוך כדי מאבק בשעתו, על מקצוע פלוני ובחינה פלמונית. ועד התלמידים — שדולי, זכר תמיד בגאוה שהוא עמד בראשו תקופה ארוכה — הפך להיות עוגן, להתקשרות הזכרונות ולגשר הרגשי בין הבוגרים ו„המוסד“.

דולי, כשאר בני מחזורו, סקרן היה לדעת על כל פרט נוסף חדש — שינויים או התפתחויות — בתכנית הלימודים, שבה נתגבש אופיו ואופי חבריו, בשנות ההתבגרות. מכתביו לדה, — תלמידת כיתה נמוכה משלו שהיתה עדיין תלמידה בשנת-שירותו הצבאי הראשונה — היו מלאים שאלות על הנעשה בגימנסיה. „מה נשמע בגימנסיה? האם „משפשים“ אתכם קשות? או שאתם עושים אותה שטות שעשתה המגמה הקלאסית שלנו בשנה שעברה?“ (הד"ש למורי, שהיה משגר במכתביו, היה ביטוי למשהו שדולי לא הגדרו מעולם. אך עתה חש אותו בכל נימי נפשו: התהדקות קשריו עם הסביבה האנושית בה גדלה ובגרה אישיותו.

(*) ראה מדור „מכתביו“.

היה הגיף מקפץ על חתחתי השביל ותימרות־אבק, מעובות ובהירות, מתנשאות בעקבותיו. דולי, לא נתן דעתו על ארבעת חבריו לקבוצת־המשמר, ואף לא לנהג, שעתיד היה לחזור עם אחד מחבריו לקבוצה, לאחר פריקת ה"מטען" האנושי שהוביל. תימרות האבק שהקיפו את הגיף, בודדוהו והיוו מעין מסך־ערפל לבן, סביבו. הוא רק זכר במטושטש את ההסבר על משימת "סיוור־משמר", ואיך קם והתנדב, משהוברר, כי אחד מארבעת חברי החוליה, לא יוכל לצאת אותו יום לסיוור. היה נתון אותה שעה בהלך־רוח של התמכרות לעבר וזכרונותיו, ותוך שהחזיק בשתי ידיו בקת הרובה, העלה בזכרונו את התמונה, כיצד קיבלה מחלקתו, לראשונה, את הרובים. צחק בקרבו. כמה מבני מחלקתו נאנחו ונראו כננסים לעומת כלי־הנשק הכבד (כזה היה, אורי פ., חברו מנוער לספסל הלימודים); לעומת זאת, היו מהם ששמחו למראה כלי־נשקם. בין אלה, בלט, במיוחד, אורי א., שהיה מפוז ומכרכר, כנער שקיבל אקדח־צעצועים במתנה, הלה, ראה בהוויתו הצבאית מעין משחק נעים ומרתק, עד כדי כך, שהיציאה בשתיים לאחר חצות הלילה, נעמה לו כיום חופשה. והיו גם כאלה שקיבלו את רוביהם בכמעין השלמה עם גזירת־גורל מוכרחת, שאין בה טוב כשלעצמה, והרע שבה, אינו אלא הרע המצוי בבני אנוש. בין האחרונים היה דולי.

לא תמיד השלים דולי בקלות עם גזירות־גורל, ואם השלים, לעתים, היתה השלמה זו מתלווה באנחת־כאב, שהיתה מוצאת לה ביטוי במכתביו אל הקרובים ללבנו. (פעם, בעבר לא רחוק — שנראה לו עתה רחוק — למד דולי את מימרתו של שכספיר, בדבר "החיים כבמה תיאטרון, בה מופיע כל אדם רק פעם אחת ומשחק תפקיד אחד בלבד." חש דולי קירבה רבה אל אותה "להקת שחקנים" שהתלוותה אליו בדרכו, במכתביו אליהם היה כמשוחח עם נפשו על גבי במה

החיים, אך בלי קהל־צופים רעשני, להפר דממת ההתייחדות עם ריעים). זכר אחד ממכתביו בו כתב לגדעון ריעו: "...שמע, תפטיק לעשות עלי רועם עם הגשמים שלכם והקור שלכם, שם, הרי זה "לעג לרש" — — — "היה זה אותו מכתב, בו סיפר לגדעון על בקשתו להתנדב לקורס־צניחה ונדחה, הואיל "ואין מקבלים בקשות עד לחודש אפריל".

התאמץ עתה, דולי, לזכור את תאריך המכתב; במפתיע, הצטיירו לנגד עיניו הספרות השחוקות, הכתובות בעפרון — 6.12.53; עתה, התאמץ לזכור את תאריך היום, יומו הנכחי — ושוב: יגע ומצא! — 4.4.54, היה תאריך היום. התמיה: עוד רק יומיים ויימלאו מאז ארבעה חדשים. והרי זהו המועד הנכון לחידוש בקשתו. משום מה, זכר עתה, לפתע פתאום, את הסיום של המכתב שכתב לגדעון: "לפעמים חושש אני מפני העתיד, מי יודע מה ילד יום? בכל אופן, מקווה שיהיה טוב (לפי הפתגם העתיק: קווה לטוב וחכה לרע)...". לא האמין דולי באמונות טפלות, אך הלך הרוח הפאטלי שבו נכתב אותו מכתב, והוא זכר בו עתה, השרה עליו דכאון, זכר, כיצד היה מקנתר את סבתא: "אני אמות, תראי שאני אמות, בחיי!" — והיא היתה מתרגזת ומצטערת, ואז היה יושב לצידה, מלטפה, מנשקת ומפייסה. שכן, לאמיתו של דבר, דמותה היתה יקרה וקרובה ללבו.

ניסה דולי להתנער מהרהוריו העצובים והעלה בזכרונו, במכוון, פרשיות של עבר קרוב, מימי שירותו הצבאי. תימרות האבק עוררו בו צמאון; והיובש, אשר שרר מסביב, הזכיר לו את ניגודו, דווקא: ימי הגשמים האחרונים, עת שכנו באוהלים גדולים בעלי יריעה אחת; זכר את תיאור השטפון באותו מכתב שלו אל גדעון, בתגובה לטענותיו של זה, את הקור... "תאר לך — כתב אליו בנימה חזקה של הומור — מהי מידת הקור, אם אצבעותי השחורות מאדימות..." אך לא ימי קרה בלבד, היו מנת־חלקו של דולי בתקופת

שירותו הצבאי: זכור היה לו היטב, אותו בוקר שצויין בספרות הרגילות, 21.7.53: בוקר שבו, הוא וחברו, אורי פ., הופיעו במחנה הקלט. אכן, היה זה "מחנה קלט" — בו קלט הוא המון רשמים וחוויות חדשות למכביר. המחנה, המדים ובגדי הקייץ, ואקלים קייצי וצבאי, יבש וזר, של מחנה צבאי. אמנם לא היה כל זה זר לו; כלנערים אחרים, רבים, היה גם לדולי בנפשו "מדור צבאי" זוטא, שנדבקו בכנו ממחנות גדנ"ע ומסעות, אימוני ג'ודו וטיפול ברובה, משמעת מים וציית לפקודות, בצד תירגולת-הדרכה והנהגת מחלקה בסיור לילי.

דניאל בן 16 בחוג ידידיו — יושב מצד שמאל

אף-על-פי-כן, היה משהו במחנה הקלט שהרתיע את הלב, עם הכניסה בשעריו. ההיתה זו דווקא נכחתו של אורי שבא עמו והיה כנציג יחיד "משם", מכל הקרוי "בית". — והוא בית-ספר, וה"חדר" עם הרבי בשכונת, והשביל המעוטר בעצי איקליפטוס ובנין הגימנסיה, המוקף שיחים ירוקים, וכל אותו שלל-דמויות בתמונות-מחזור רבות — או שמא היה זה אופייה של המשמעת הכפוייה אשר ההרהור בה היה חוזר ומעלה בו אותן דמויות מן הצד השני של המטבע. ושוב: זהבי, מנהל הגימנסיה, ואותו מורה קפדן, הלועג לתלמידיו וממית בנפשם כל זיק של מרדנות, בארס האירוניה האכזרית שלו? או אולי (והרהור זה החל להשתלט על מחשבותיו של דולי!) ה"משהו המרתיע", היה נערץ דווקא, בתחושת הרצינות האיומה הכרוכה באופיייו של השירות הצבאי ("הפעם אין זה צחוק, דולי, הפעם זו היא בעיית חיים ותקופת שירות ארוכה וחוסר חופשות ובית סוהר צבאי וכל הכרוך בהפרת משמעת") שהיה בו כדי לעצור את הלב מדפיקותיו לרגע ארוך?

"אתה יודע, אורי, מה הוא הדבר החסר לי במחנה המזופת הזה?" — שאל דולי את חברו, משהחלו להתאקלם באווירת מחנה הקלט הצבאי. — "חסר לי כאן הקיוסק של 'מתנוכס'. אורי הבין. הוא זכר ימי פגרה, בהם התמצתה תחושת החופש בביקור בקיוסק של "מתנוכס", לפני הביקור באחד מסרטי-ההרפתקאות של אמצע השבוע.

לדולי, שימש אותו קיוסק של "מתנוכס" כסיסמה וכמפלגה, בשעות של עייפות מוחצת שלאחר אימונים או "סידרה", או בשעות דכדוך-נפש מפאת הריחוק מן הבית והגעגועים העזים שהיו ממלאים את לבו וגורמים לו להרהר נוגות, בדמויות קרובות ללבו. ומתוך שהיה נאחז בדמותו של אותו קיוסק זעיר כסמל ל"בית", ולחופש, ולבילוי חברים בצוותא — שימש לו קיוסק זה, גם כאמצעי להשיב את נפשו של אורי חברו, בשעת אפיסת-כוחותיו. אורי היה חלוש

בגופו, דולי תמה לא אחת על שום מה זומן אף הוא להתייטר באותם מסעות ואימונים של פלוגה קרבית.

היה דולי נזכר במישורים נרחבים של חולות, עת חום השמש מצטרף לשפשוף הפוצע של רצועות הילקוט הדחוס, ואורי, היה מתנהל לאיטו, כאוב־יבלות וצרוב־חום־שמש, כשהוא מאמץ את רגליו הדקות להדביק את פסיעותיו הקלות והבוטחות של דולי. היה דולי גוהן אל אורי השפוף מעומסו, נוטל ילקוטו מעל גבו ונושאו בידיו, בעוד אורי מוחה על כך וטוען, כי גם הוא זקוק לקנות לעצמו כושר גופני וסבילות במסעות אלו, ולא להטיל על חברו מעמסה נוספת. דולי היה שומע למחאות ריעו בלא לשעות אליהן, ומושך והולך. ולא עוד, פעמים היה מבחין ברובה שנתלבט בין רגלי אחד הנחשלים, ובלי אומר ודברים חש אליו ומעמיס גם את שלו על כתפיו. ואילו לחברו אורי, לאחר שנשא משאו כברת־דרך בשתיקה, היה דולי מעודדו בלחישה, מפה לאוזן: „המשך, טמבל, עוד כמאתיים מטר נמצא לפנינו את הקיוסק של „מתנוכס“, המשך...”

אותה שעה היה דולי מבחין, מתוך הנאה, בחיוך שזרח על שפתיו היבשות והמקולפות של אורי, כשפרצוף הלימון הסחוט שלו מתרענן בתקוה מדומה. הנה כי כן, הפך הקיוסק לשם דבר, כבשורה, — משל פטאמורגאנה דמיונית להלך צמא בערבה צחיחה — שבה היה דולי מעודד את ריעו היגע. ולא עוד, „פטאמורגאנה“ זו, לא בלבד השתמש בה דולי לעידוד חברו — ומעצם תחושה זו של אפורופסות לחברו החלש, התעורר גם הוא עצמו — גם לו, היה בזכרון־הקיוסק משום פטאמורגאנה, לחיזוק זיקתו וקשריו לבית — הבית, שאורי והזכרונות המשותפים סימלוהו.

..

ההרהורים והחייטוטים בעבר, פסקו. הגייפ נעצר בקצה השביל. מישו אמר, „זה־רזה“, ותארבעה ירדו מעל הגייפ, שהשאירוהו

מפרפר בטרטור מגועו. לאחר מכן, היו מתקדמים והולכים. וככל שהתרחקו, קול טרטור המנוע נחלש; דומה כאילו התרחקו מעולם רועש שאין לו ולא כלום עם הדממה הגדולה שעמדה בפניהם. כמנהגו, שקע עתה דולי כולו, בעולם העשיה שנכנס לתוכו. הוא לפת נשקו בידו ועקב בעירנות אחרי המדריך, ששבילי שדה־המוקשים היו נהירים לו. אבק דק, לבנבן, תימר אל על, ממדרך נעליהם. לפתע, יריות ממולם, לא הספיקו להשיב אש... אינסטנקטיבית, התפזרו לבקש מחסה, בשכחם את חוקי הזהירות... אך לא. הנה הבזיקה בדולי ההבהרה הגדולה של זכרונו... בחלק האלפי של שניית מעוף הרסיס מהמוקש, שהתפוצץ אל לבו, זכר לפתע, עריסה, שסדיניה צחורים כשלג, ואמא, ואבא, ורעים, ומורים, ושער־ברזל, ושיחים ירוקים, וכל אותה הוויה בת תשע־עשרה שנות־חיים — כול־כולה, נגולה, נפרשה כיריעה באחת...

אחר כך בא לדולי אשר יגור מסנו... עמם האור בעיניו... חשכה גדולה נפלה עליו... יד־רכה, כיד־אם רחומה ליטפה עורפו... ואז, חש דולי שהוא צולל לתרדמה עמוקה...

ו. פרידה.

נתארכו צללי האילנות. היתה שעת־דמדומים. עוד מעט תפול החשיכה. זה להם שעה ארוכה שהיו עומדים בשתיקה. רק הרוח שאיווש חרישית בשיחים ובעלוות העצים, שעיתרו את חלקת הקבר, ליטף בעצב את לבם. עתה היה ברור: דולי לא היה עוד. בהיותם מרוכזים במבטיהם אל התלולית, שעפרה נכרה מהאדמה לפני ירח־ימים, ובלטה בטריותה, בינות מצבות לבנות, מעוטות כתובת צבאית אפורה — היה כל אחד רואה בעיני רוחו, עיטור משלו, שונה משל חברו, לחלקת הקבר הצעירה. השגיחה זיווה בדמדומים שפשטו

בחלל העולם. לאחר שקיעת החמה, והיתה לה שקיעה זו כמסמלת
התרחקות הסופית של דולי מחבריו; לא שהרהרה בסמלים ובדימויים,
אך כך היה עמה בכל ימי השלושים: כל אימת שהרהרה בקיצו,
ראתה שקיעתה של חמה; וכשהיתה שוקעת בהרהורי-זכרונות על
עברם המשותף — ראתה בדמדומי האור שלאחר שקיעה.

ירקות האילנות שכהתה עם השקיעה, נתמזגה ממקום מבטו
של זאב, עם תלולית העפר; והיה בתנועת האילנות עם הרוח,
ביטוי לשוועת הכאב החרישית שעמדה בלב איש ואיש, מן העומדים
בדממה; ירדנה, שלא בכתה, חשה שעם כל נחשול של געגועים
וזכרונות אל דולי התמיר והחי — עלולה היא להתנפל בשאגות
מרות אל מרגלות תלולית העפר האכזרית; רמי, עמד נבוך, כשהוא
פוזל בעינו האחת אל צליקה, חברו למשחקים וללימודים של
דולי; דומה, שסוד הקץ הפתאומי — אשר הציק כתעלומה מרושעת
— גונב לאוזנו של צליק. רמי זכר, כי בכל עת לכתם, מן התחנה
המרכזית (מקום המפגש ביום השלושים) ועד לבית העלמין —
היה צליק נרעד קמעה ומתרחק, אפוף־סוד, כשהיה משהו משיח
בחשאי את דבר תעלומת הקץ. שלי, עמד והרהר אותה שעה, בכל
אותה התרחשות פתאומית; שבוע ימים לפני כן, היה מהרהר
בשמחה בפגישת המחזור הקרובה, בנישואי זאב וזיוות. היה
התאריך, 6.5.54, מרקד ומקפץ במחשבתו כיום של מסיבת־ריעים,
על כל החמימות שהיא מזרימה ללב — עד שבא תאריך אחר,
יומיים לפני מועד השמחה המיוחלת, וימן שתי פגישות גורליות
שהצטלבו זו בזו, ביום אחד.

ובת שבע, במה הוגה היא עתה? ודאי מונה היא, בינה לבין
עצמה, את הריעים שנפקדו ביום הזכרון. גרעון, שהיה דבוק אל דולי
כצל — לא יכול להציג כפ־רגלו, מאז האסון, בבית הורי חברו;
אורי, שנפשו היתה קשורה בנימי רגש ענוגים אל דולי, אף הוא

איננו עתה; משוטט לו בלב ים. רב היה מספר הנפקדים ליום
השלושים...

תוך הרהורי־תוגה משותפים נתקשרו הלבבות. עמדה גורית
ליד רמי וחפצה לאחוז בידו וללחצה בחום, עד זוב דם, או עד
שתיפסק הפעימה העצובה של הלב הבוכה. הביטה בבחורים,
לבושי־מדים בחלקם, וחשה צביטה מכאיבה בתוכה: מחר ייצאו הם
למקום שבו נפל הוא... חפצה לחבקם, אחד, אחד, בטרם יהיה מאוחר...
צללי החשכה פשטו על הקברים... כבשו גם את התלולית...
מאן דהוא, מהחבורה, העז להפר את הדממה. לחש: "נלך!" והלכו.
כוכבים נצנצו בשמי הערב וחרמש־ירח עלה... בצאתם מהשער
הקודר, ראו את אורות מושבת־מולדתו של דולי, ומולדתם, נדלקים
באחת; רחובותיה הסתמנו בבירור לאור פנסי הרחוב. כל אותה העת
שהילכו בדממה — עד הגיעם אל אורו של אחד מפנסי הסימטאות
— היו חשים, בממש, כיצד מציץ דולי מבין ענפי העצים שבתוך
החומה הלבנה, גפרד מהם ארוכות, סוקר במבטו את שכונתו, שבה
עמד בית־הוריו, ומעלה חיוך סלחני ומתוק על שפתיו. ואז חשו,
שמבט־פרידה זה, וחיוכו המתוק, עתידים ללוותם כב־ת־דרך ארוכה
בחייהם.

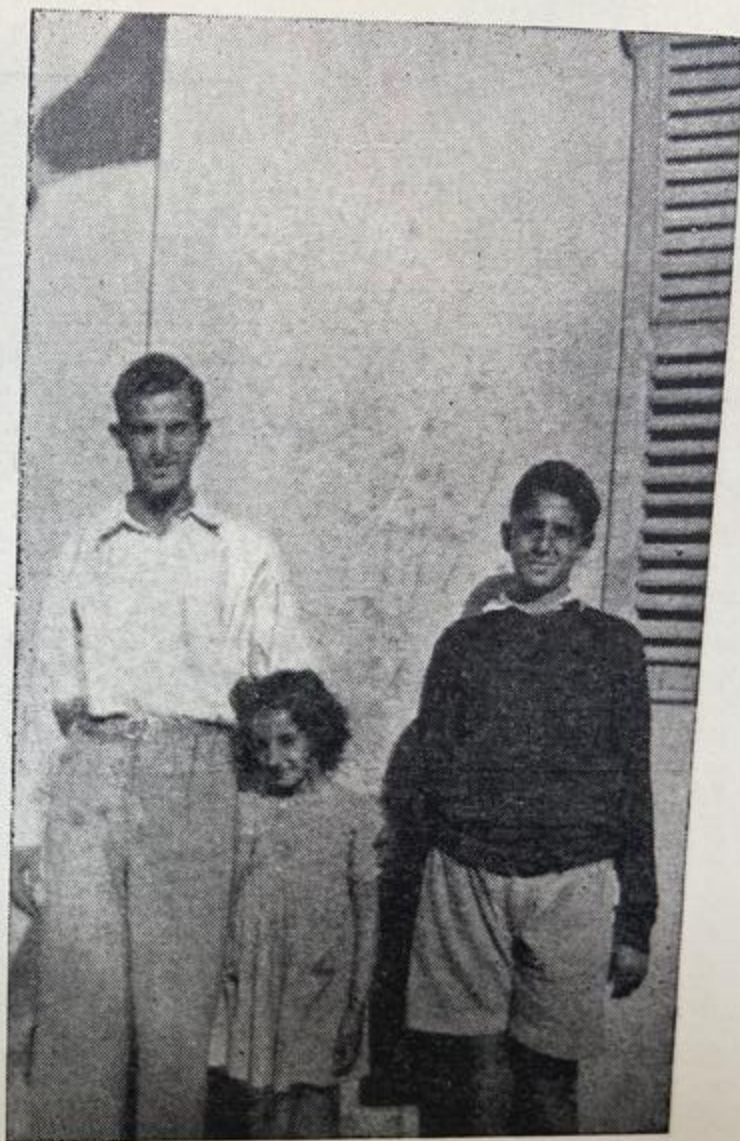
דניאל בגיל 12 עט הסבתא (אם אמו) סעידה

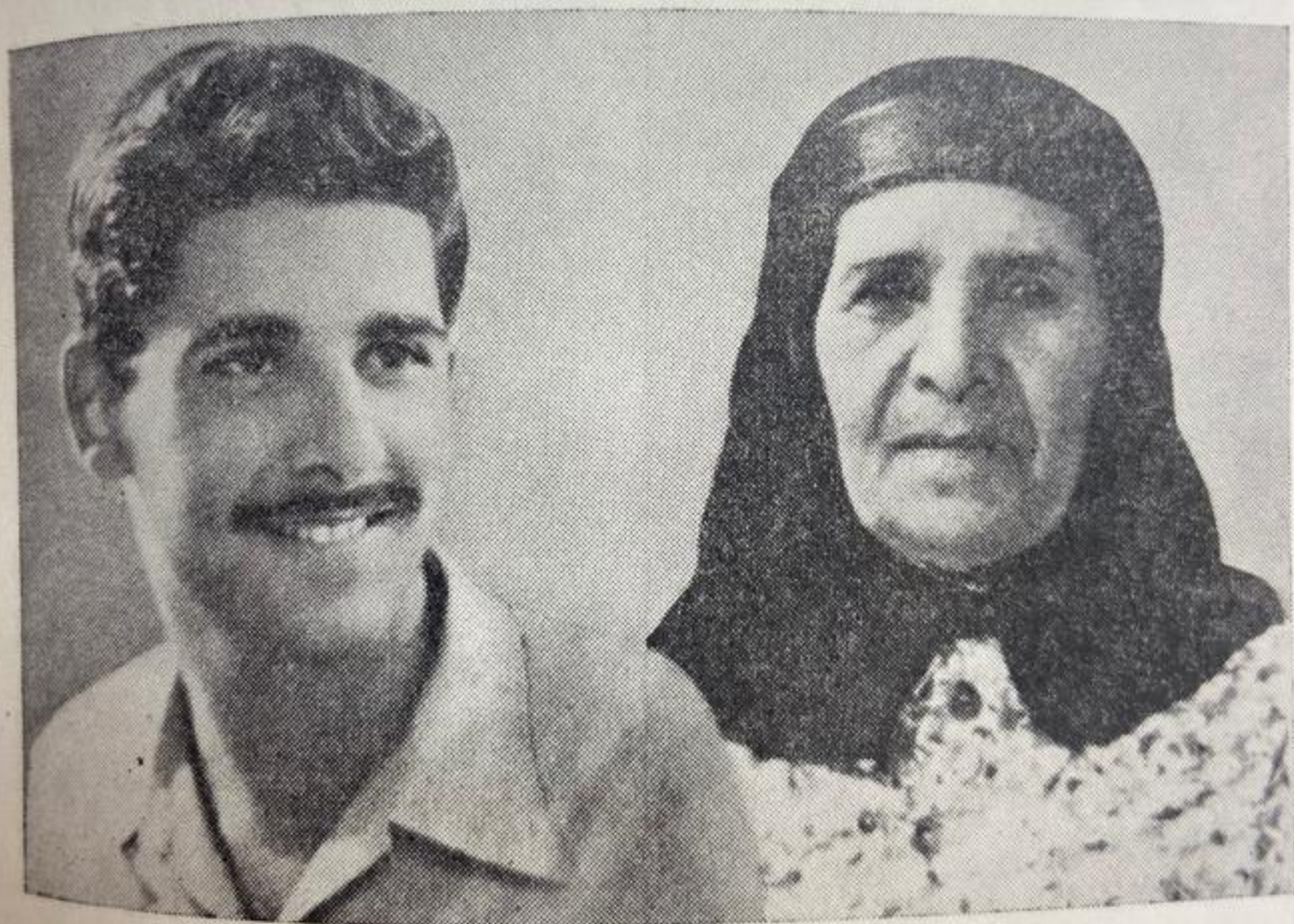
דניאל בגיל 3 (יושב על הכסא) עם אמו ואחיה

דניאל בגיל 10 בחוג דודותיו —
קיצוני מצד שמאל בשורה השניה

דניאל בגיל 11 בחג אחותו ובן דודתו (אחות אביו)
— קיצוני מימין

דניאל והסבתא (אם אביו)

דוֹלֵי הַטוֹב, הַגְּדוֹל

הוּ, אָחִי, טוֹב לְחַיּוֹת עָלֵי אֶרֶץ נָגִיר
וְלִנְשָׁם מְלֹא רָאָה זִיו אֲוִיר.

בֶּקַע עֲתִים וְהַטוֹב בְּכָלֵנוּ, אִישׁ חִי"ר,
נִכְרַת. אֲזוּ נִחְדַּל מִלְשִׁיר

הוּ אָחִי: לִי־אֹשׁ וְלִי־גוֹן לֹא נִפְלִי!
כִּי מִצֹּנֹת הַחַיִּים לְפָנֵינוּ.

אֶךְ נוֹתֵר לָנוּ "דוֹלֵי" הַטוֹב, הַגְּדוֹל,
אִי־שָׁם בְּמִסְתָּר הוּא תְּבוּי בְּלָבָנוּ.

שמואל בן שלום

לכבוד הוריו השכולים של פנחס דניאל ז"ל.
אין מלים בפינו לבטא את צערנו והשתתפותנו בצערכם
על מותו הטרגי של בנכם, דניאל.

דניאל, היה ריע טוב, חבר נאמן וחייל ממושמע.
מפקדיו וחבריו לנשק, כולם כאחד אהבוהו ומרגישים בחסרונו.
המחשבה — שדמו לא נשפך לשוא וחבריו אשר נשארו,
לא יחססו ללכת בעקבותיו, למקום בו הוא נפל חלל, עד
שישכון השלום בגבולות ישראל — יש בה כדי להקטין את
כאבכם.

מפקדי וחיילי הגדוד מצדיעים לזכרו!

אמיתי אליעזר — א/ס

מפקד הגדוד

מי לא הכיר את דולי? לא היה כזה בראשון לציון. כולם הכירו אותו. דולי היה דמות ידועה במושבה והיה חלק בלתי נפרד ממנה. אנו, חברי, ידענו להעריך את כשרונותיו והערצנו אותו. ומה הפלא? גם אלה שלא הכירוהו באופן אישי העריצוהו. הוא ניכר מיד בהתנהגותו והליכותיו המושכות את העין ושימת הלב.

כאשר שמעתי כי עומדים להוציא חוברת לזכרו — לא התלבטתי רבות. יש לי הרבה מה לספר אודותיו, כי איש מחבריו לא הכיר טוב ממני. על דולי הגיסמוסט ו"איש-החבריה" ודאי יכתבו רבים, יעלו בכתב זכרונות מעשיו ומעלליו אשר אין לשכחם. אולם, נפל בגורלי להכיר מקרוב את דולי החייל, לכן ראיתי חובה לעצמי לתאר את דולי כפי שהכרתי בחדשי חייו ותאורו.

לצבא התגייסתי עם דולי. יחד נסענו אל הקלט בבקר של יום ה' 21 ליולי 1953. משם הועברנו לגדוד קרבי אי-שם בצפון. מכל חברינו למחזור, דולי ואני, היינו היחידים שנקלענו למקום זה. היה זה מחנה צבאי ככל מחנה צבאי אחר.

טוב היה לנו ביחד. היינו שני ה"ראשונים" היחידים בפלוגה כולה. דולי, שעבר בשעתו קורס ממכפ"ים בגדנ"ע בלט כחייל טוב, כבר מהיום הראשון לבואנו לגדוד. אני, שטירון הייתי בכל רמ"ח אברי, נעזרתי לא מעט בידעותיו הצבאיות של דולי אשר נקנו בקורסים שעבר. דולי למדני כיצד לסדר את מטתי תוך דקות ספורות, כיצד להתרחץ בבוקר במינימום זמן וכיצד לתגור את הגור הקרב מבלי שיחתוך בבשר הכתפים. לא פעם ניסיתי לתאר לעצמי את מצבי לו הייתי במקום זה בודד, כלומר בלעדיו. עצם מחשבה זו הייתה מעבירה בי צמרמורת והיה בה משהו דוחה ובלתי רצוי שלא יכולתי להגדירו. קשור הייתי אליו ושמרתי על כל מוצא פיו. ידעתי כי בלעדיו לא הייתי מסתגל למקום זה אשר היה חסר תנאי נוחות מינימליים. מנת הזכרונות שהיינו מעלים בלילות שמירה בעמדה מרוחקת — הייתה עזרת לנו להעביר את הזמן והיתה הופכת את השמירה ל"ערב ליל שישי בגן ראשון".

דולי היה חזק ברוחו ובגופו. אני, לעומתו, הייתי חלש ביותר. במסעות הייתי כורע לא פעם תחת נטל משאי ורגלי היו צבות מנפחות יבלות. ריב של משש עם דולי היה לי תמיד כל אימת שהיה נחפו לקחת ממני את משאי ולתמוך בי בהכשלי. התחננתי לפניו שיעזבני לאנחות ויתן לי לסבול — כי הרי זהו יעודו של המסע — ללמד אותך לסבול. סבלתי

כרבים אחרים — ולגבינו השיג המסע את מטרתו. דולי צפצף על הכל ולא סבל. צועד היה באון כשעל גבו תרמילו ותרמילי אחרים. כתפו עמוס רובים של נחשלים. כך היה הולך שעות ושותק. בעוד שאני הסתגלתי בקושי לתנאים הקשים של גדוד קרבי, השלים דולי עם העובדה כבר ביום הראשון לבואנו למקום זה. הוא אמר: "אני אחיה קצין קרבי". הוא ידע את יעודו והיה שוטם כל אותם שטענו: "מדוע דפקו אותנו לחיל הרגלים ביחד עם כל הקורדים"? הוא היה תמיד אומר: אם לא אנחנו אז מי?

כל המפקדים העריצו אותו בגלל ישרו והתלהבותו לקבלת כל תפקיד שהוא. תמיד כשנתבקשו מתנדבים ידעו כולם מי יקפוץ הראשון על רגליו. דולי אהב זאת. הוא פשוט אהב לסבול, כי קל היה לו הדבר. כשרו הגופני היה מפליא ואהבתו את נשקו וציודו הביאו לו את הערצת הטיירונים והמפקדים כאחד. לא אחת, כאשר היה משהו מתלבט באיזו בעיה פרטית — היה פונה אליו כדי להאזין לעצה פשוטה וקולעת. אחת מתכונותיו הנעלות ביותר הייתה — יושרו וכוונתו. מעולם לא ניסה לשחק תפקיד של משהו אחר. תמיד היה אותו "דולי" ומעולם לא שינה פרצופו או מנהגיו. את אשר אהב — אהב בכנות, ואת אשר שטם — שטם בכנות ובגלוי. קל היה להכירו בגלל אופיו היציב והבלתי נתון ל"מצבי רוח". אף כי היינו כולנו סירונים באותה מידה, היינו נשמעים לו באופן אינסטינקטיבי. היה מנהיג מלידה ונועד להיות קצין למופת.

יכולתי להעלות עוד רבות ולספר על מעלליו של דולי באמונים, אך ככל שמרבה אני לכתוב, כן רב הכאב שבלבי. בדרך כלל זוכה אדם לאחר מותו להיהפך קדוש ולהשתבח בשבחים של מעשים שעשה ואף שלא עשה... במקרהו של דולי לא יכולה להיות קיימת הגומה כל שהיא, כי כולנו הכרנוהו וכולנו יודעים כי ביחס אליו הכול יאומן. אם יהיה מי אשר יתאר אותו כלץ ומשעשע בחברה — לא יגזים בזאת. אם יהיה מי אשר יתארו כרציני ומיושב בדעתו — לא יגזים בזאת. אם יהיה מישהו שיתאר אותו כקל דעת, או פזיז — אף בזאת אפשר להאמין. אולם הצודק ביותר יהיה זה אשר יתארו כטוב לב, חביב על חבריו ונוח.

צאו חברי! עברו בכל הארץ לארכה ולרחבה! האם תמצאו אדם אחד השומר טינה לדולי? האם תוכלו להצביע על אדם אחד שרב או התקוטט עמו אי פעם?

לא תמצאו ולו אף תסרקו בעקבות כל נפש שהכירההו. רצה הגורל — ועשה את שלו. מלאך המות חמד אותו; אף הוא הטוב שבחברינו נלקח מאתנו ללא עת; ועל זאת אנו דואבים; ועל זאת אנו ממאנים להתנחם.

ראשון לציון אבדה אחד מטובי-בניה ואנו אבדנו אחד מטובי חברינו. לא נשכחך דולי — לעולם, לעולם — — —

חברך

אורי

דולי המקלע

דולי! תן למישהו אחר לסחוב מעט את המקלע!
דולי, הביט לעבר הדובר, כשהיכו המפורסם מסתמן על שפתו,
הוסיף שני טורים שיניים לבנות: "מה אמרת? את המקלע להעביר למישהו
אחר? לא, יא'שיך, המקלע יישאר אצלי — תמיד אצלי!"

..

זכורני, קייץ דאשתקד, השמש יקדה, משעות הבוקר ועד לשקיעת
החמה, הרגלים המוכנסות בתוך המנעלים המאובקות, לא ידעו מנוחה:
עלו הרים, ירדו בקעות, רצו וטיפסו בשבילים.
החברייא שרו:

החגור רוקד,
והרובה כבד;
על'אף יבלת
מחבלת —
הפלוגה צועדת..."

איש איש סחב על גבו את תרמילו: על ראשו חבש את קסדת
הפלדה הלוהטת בשמש וביד ימינו, נשא את רובהו המכודן — "אשתו
הצבאית". מכל החברייא בלט דולי, משכמו ומעלה, גבוה היה מכולנו. רגליו
הארוכות והדקות, פסעו פסיעות-ענק — על התלמים החרושים, כבשטחים
ההרריים —

ועל כתפו נשא המקלע!
בגאון נשא אותו ואהבו."

בשיעורי המקלע היה דני, ה"מדגים" הראשון. בריצינות כפולה
מכולנו, הקשיב לכל מלה שיצאה מפי הממכפ, על טיבו של המקלע. הוא
ידע: התפקיד מחייב, כמקלען, עליו לדעת את המקלע על בוריו.
בשעות הבוקר, עת כל איש היה עסוק בניקוי רובהו וסידור מסתו,
התיישב דולי לספל במקלעו. יום-יום, פירקו לחלקיו, הקטנים והגדולים,
ניקה כל חלק ושימונו כהלכה, על מנת שיהא ראוי לפעולה ב"מטווח". טרם
דובר אז על קרב שלימש: טרם דובר אז על מילוי תפקיד במשלט
וכנבולות; כל שנעשה, היה אך אימון והכנה לקראת התפקידים הממשיים.

טירונים היינו, ירוקים — מי פחות ומי יותר — בכל אותו עולם-בפני-עצמו,
ששמו, "צבא", לא כן דולי. הוא הביא עמו נסיון רב משירותו בגדנ"ע;
חייל טוב היה.

..

במטווח, השיג מקלעו של דולי תוצאות נפלאות. הפגיעות היו מצויינות.
זכורני, אפילו הממכפ תמה לפגיעותיו של דולי. זה היה יומו הגדול של
דולי: הרובאים חדלו לירות והסתפקו בעיקוב אחר דייקנות קליעתו.
כשנסתיים המטווח, חזר דולי עם מקלעו ועל שפתיו חיוך של נצחון.
הוא היה "מפסוט" מעצמו.

בעצם, תמיד היה דולי "מפסוט". הוא אהב לראות עצמו חייל —
חייל-רגלי דוקא. ראה את יעודו בחי"ר והכשיר עצמו לתפקידו. מאז הלך
לקורס המכי"ם לא שבתי לראותו. ישבתי ליד מכשיר הקשר שלי,
במשלט, כאשר הגיעה לאזני הידיעה: דולי איננו. ואז הצטיירה לעיני
דמותו: חסון ושזוף, המקלע על כתפו והיכו הנצחי על שפתיו...
יהי זכרו ברוך, דולי החביב.

א. מ.

דניאל בקלט — שני משמאל

בדולי הרגשתי, לראשונה, במסדר הבוקר הראשון שלי בגדוד. עד אז היה פרצופו לגבי ידי, דומה לכל הפרצופים האחרים, אם כי בכל זאת היה בו דבר שונה שהיפלה אותו מן היתר: קומתו הגבוהה והתמירה, צבע עורו הכהה ומשקפיו ששיוו לו הבעה חקרנית באותו מצעד שנערך בחזונו הלוהט של סוף יוגי.

באותו מצעד כרע אחד הטירונים והתעלף, כתוצאה מהחוסם והמתיחות הגופנית והנפשית. בלי פקודה, ולמרות הפחד שהפילו עלינו המפקדים בתחילה, יצא דולי מהשורה והעמיס על כתפו את החבר, שלא הכיר, והעביר אותו אל אחד האוהלים. במעשה זה הכרתי את בעל המעשה: "זהו אחד מחסובים" אמרתי בלבי. מאז, במשך כל זמן שהותו אתנו, בטינויות ובקורס מכ"ם, לא שיניתי דעתי עליו.

הוא היה ממש בחור טוב. אומר אני זאת במלא הכנות שבי, ולא מתוך הרגל הקיים לקשור כתרם למתים.

הוא סחב את משא הטירונות בקלות יחסית, רגליו הארוכות הלכו בקלות בכל המסעות ובהן רץ היה בקלות בכל הריצות, וחיוכו שחשף שניים לבנות מתחת לשפם שחור היה חלק בלתי נפרד מפניו, כמו אפו או משקפיו.

לאחרים היה עוזר ברצון; בין בדברים של עידוד ובין בסיוע ממשי ביותר, כגון, העמסת חגורו של חבר כושל מעל לחגורו שלו. בתקופת היותנו טירונים עם דולי היינו במחלקה ארבעה בני משק אחד: דולי עשה על ארבעתנו רושם מצויין ורצינו מאד למשכו לחברתנו ולצרפו אלינו למשק אחרי הצבא. לכן שיתפנו אותו בכל "מעשי הפשע" הקטנים שלנו כמו, זלילת אבטיחים סחובים משוב סמוך או ירידה לחיי חבר אחד בלתינסבל, שמנתגיו הבלתי חברתיים היו מרגיזים את כולנו. דולי, היה מתנגב בלילה ומריק את מחסן הוופלים והשוקולד של אותו החבר כדי למנוע מלאכלם לבדו. ובזה שיקף את דעת כולנו וכן גם את תאבון כולנו.

לכל הדעות, היה דולי מעמודי התווך של המחלקה, כחייל וכחבר. ולמרות שעברו חדשים מספר מאותו יום בו נודע לי על מותו, עדיין לא התרגלתי למחשבת שדולי מת, שיותר לא אראהו.

שלמה נייגר (פוסט)

דניאל פנחס היה שמו. אולם בעינינו, חבריו, נודע בשם דולי. לראשונה ראיתיו בצבא. עד הצבא לא היו לי, ולא לאחרים מתוכנו, כל קשר עם אותו חבר מראשון לציון.

זוכר אני את היום הראשון בו ראיתיו, גבוה היה, רזה, שחרחר. שפמפם מתחת לאפו ומשקפיים על עיניו. עד מהרה מצאנו מסילות אחד לנפש רעהו.

אחים לצרה היינו. הרגשנו עצמו מקופחים; בוגרי שמיניות כולנו. דולי היה אחד הראשונים שהתגבר על המשבר הנפשי, שירד לעומק המצב והבין את הנדרש מאתנו להבין, כי דוקא אנחנו — בוגרי שמיניות וילידי תארץ — חייבים לעורר ולעודד אחרים, דוקא אנחנו הקשורים בארץ, ואוהבים אותה, חייבים להיות דוגמה למסירות ולהבנת המצב.

היו בינינו גם אחרים — כמו בכל עדר שיש בו כבשה חולה — שרטנו; זכרני כיצד היה דולי מנסה להסביר ולהחדיר לתוכם בצורה הגיונית ומשכנעת קצת מן הקצת של הלהט שבער בתוכו.

היו בינינו שראו עצמם כ"קרבנות". הוא מצידו חשב את המצב לטבעי, לא ראה בזה כל רע שאותו דוקא שלחו לגולני. אחרים — רבים — הלכו ליפו, רמת-גן, ו...שמחו. הוא הרגיש עצמו גאה על שבטחו בו ונתנו לו את האפשרות להגן בפועל על מה שהושג בדם קודמיו. לעיתים, עת שהיינו חוזרים מחופשות, היה דולי מספר, כמה שמח הוא לחזור לגדוד. האוירה ששררה בין חבריו וידידיו בצבא, היתה לרוחו. זמן רב היינו עם דולי, היתה טירונות קשה, היה תמרון מפרץ, ישיבה במקומות לא מבדרים ביותר, היה קורס מכ"ם על קשייו הרבים, ותמיד, בכל מקום, הוכיח עצמו כידיד נאמן; עוזר בשעת צרה בלא כל התחשבות אישית בעצמו ומוכן תמיד להתנדבות; תמיד בכל מקום רואה אני את דמותו הרזה, הארוכה מתקדמת, אגב גרירת-רגלים כהרגלו, והסיגריה הנצחית בין אצבעותיו. מעט מן המעט נאמר עליו. קשה לי לכתוב על דולי בלשון עבר, אינו יכול להסכין עם ההכרה כי יותר לא אראנו. דולי הידיד! המבין, הסלחן, העוזר: איננו...

המומים נצבים אנו כל חבריו. דולי איננו, — אבל אנו לא נבגוד בדרכו של דולי. נמשיך ללכת בה על אף הקרבנות והקשיים. זכרו לא ימוש מקרבנו. מצבת-עד הצבנו לו בתוך נפשנו.

שמאול גולצ'ני (משא)

זוכרני אותו יום, בו הכרתי את דולי לראשונה: זה היה ביום הראשון להגיעי למחנה. כשהגענו אנו, חמישה עשר טירונים חדשים לגדוד, היה דולי נחשב בין הוותיקים: כשבוע ימים כבר היה בצבא. ואל תחשבו חלילה שזה מעט, השבוע הראשון הוא השבוע בה' הידיעה. — "בשר טרי" שמעתי משהו קורא לי מאחור, כשפניתי וראיתיו — היה זה דולי. וכפי שראיתיו אז, ברגע הראשון, דמותו זו נשארה חרוטה בזכרוני עד היום: בחור יפה, שחור תלתלים וגבוה — משכמו ומעלה מכל החברייא'. חיוך עליו תמיד נסוך על פניו: חיוך שלא ירד מהם עד הרגע האחרון שראיתיו. וזו אחת התכונות הנפלאות שבו.

תמיד — במסע, בריצה, או בכל מאמץ, במצב הקשה ביותר — היה החיוך הנצחי שלו מרומם את הרוח לכל החברה. עליונותו, עליצותו והבדיחה, שהיתה נפלטת מפיו — תמיד במקום ובזמן — עודדו ועזרו לחברייא'.

דולי היה מקלען של הכתה. הוא אהב את המקלע כמעט כשם שבעל צריך לאהוב את אשתו. אמנם זה היה "אסוני" הגדול, אם תשאלו למה "אסוני" — אומר לכם. כידוע לכל בר-בירב בצבא, על הנשק להיות נקי כל בוקר למסדר. והמקלע שייך לכל הכתה. כל הכתה אחראית על נקינותו. אך אני שהייתי יושן במטה סמוכה למטתו של דולי, תמיד הייתי ה"קרוב" הראשון. כל בוקר: שכן, עוד לא הספקתי לנקות את הרובה שלי לצחצח נעלים ועוד אלף מיני דברים שיש לעשותם לפני המסדר. וכבר אני מוצא את הקנה או הנוף או איזה "צרה" מקלעית אחרת מונחת על מטתי לנקות. לא רק באהבתו לנשק התברך דולי. הוא היה בחור אחראי והיית בטוח שאת תפקידו ימלא כשורה.

לדולי ולי היו שתי צרות משותפות ואלו הן: המשקפים והנעלים. שנינו חברים היינו — "חברים" — ב"התאחדות בעלי המשקפים", כלשון החברייא'. כל ימות השנה מסתכלים היינו דרך עדשת הזכוכית הנתונה בתוך מסגרת עצם, על עולם ומלואו.

יום אחד בהיותנו במטווח, נשברו לדולי המשקפים. ואז, בראותי את צערו הגדול על שבהגיע הרגע הנכסף ל"דפוק" במקלע הוא לא יוכל לראות, הבנתי לרעו ונתתי לו את משקפי וכך ירינו בחילופין. אותו יום, אחר הצהריים, בסופו של המטווח זרקנו רימונים, כל אחד — אחד. נשארו

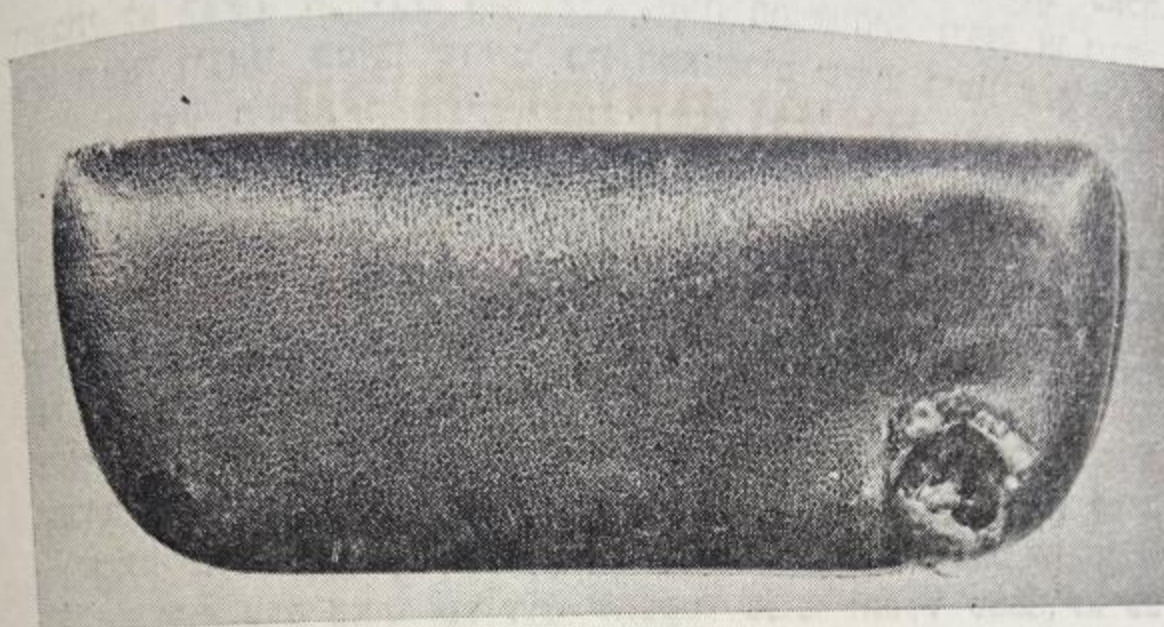
עוד ארבעה-עשר רימונים וכמובן שכל אחד רצה להיות בין שארבעה-עשר המאושרים שיזרקו שנית רימון. כאן עמדו לנו הנעלים הגדולות לעזרה. ציבלה, המ"מ שלנו, הכריז: "כל החברייא' שנעליהם גדולות ממספר ארבעים וארבע יצאו מהשורה". תחילה חשבתי שזאת תהיה דפיקה: יטילו עלינו לאסוף את התרמילים הריקים או כל מיני עבודות "מיוחדות" כאלה. חשבתי לא לצאת. אך דולי אמר לי: "יהיה מה שיהיה, נדפוק או נדפוק, בוא ונצא" ויצאנו, כמובן שהיינו בין המאושרים שזרקו רימון שני.

באמצע תקופת האמונים יצאנו למסע. בכל מסע ממין זה, תמיד, יש בין המשתתפים בו נחשלים וגופלים. דולי, למרות שסחב יותר מכולם. (כידוע, המקלע שוקל יותר משני רובים), היה תמיד ראשון שהעמיס על גבו תרמיל או רובה של חבר נחשל ומפגר מעייפות. היתה לו לדולי תמונה קופסת סיגריות מתוצרת איטליה שנקנתה על ידי מלח ישראלי שהיה חברו של דולי. הקופסה עצמה אינה אלא קופסת נחושת העשויה להכיל בתוכה עשרים סיגריות ועליה דמות נערה החוטאת בעת ובעונה אחת שבעה חטאים. החברה קראו לה "קופסת שבעת החטאים". קופסה זו שהיתה, משל קמיע, — לכל מקום שהיה הולך, הלכה אתו: לאמונים, לשדה, להרצאה או לחופש. זכורני, ערב צאתו של דולי לתפקידו בנגב, לתפקיד שממנו לא שב עוד. ישבנו בחדר-האוכל ושוחחנו. לאחר הארוחה הוציא את קופסת הסיגריות וחילק לכל אחד מהחברייא' סיגרית. הסתכלתי על הקופסה, וראיתי שהתמונה כבר דחתה במקצת וחלקים מהאמל נפלו — "הסיגרית מהפה והקלפים מהיד". התבדחנו על חשבוננו של דולי, הגבר שהצליח להנך בחורה להפסיק לעשן סיגריות ולשחק קלפים. אותו יום נפרדנו. יומים לאחר שנהרג, סיפרו החברייא' שבכיס מכנסיו היתה בין שאר הדברים הקופסה.

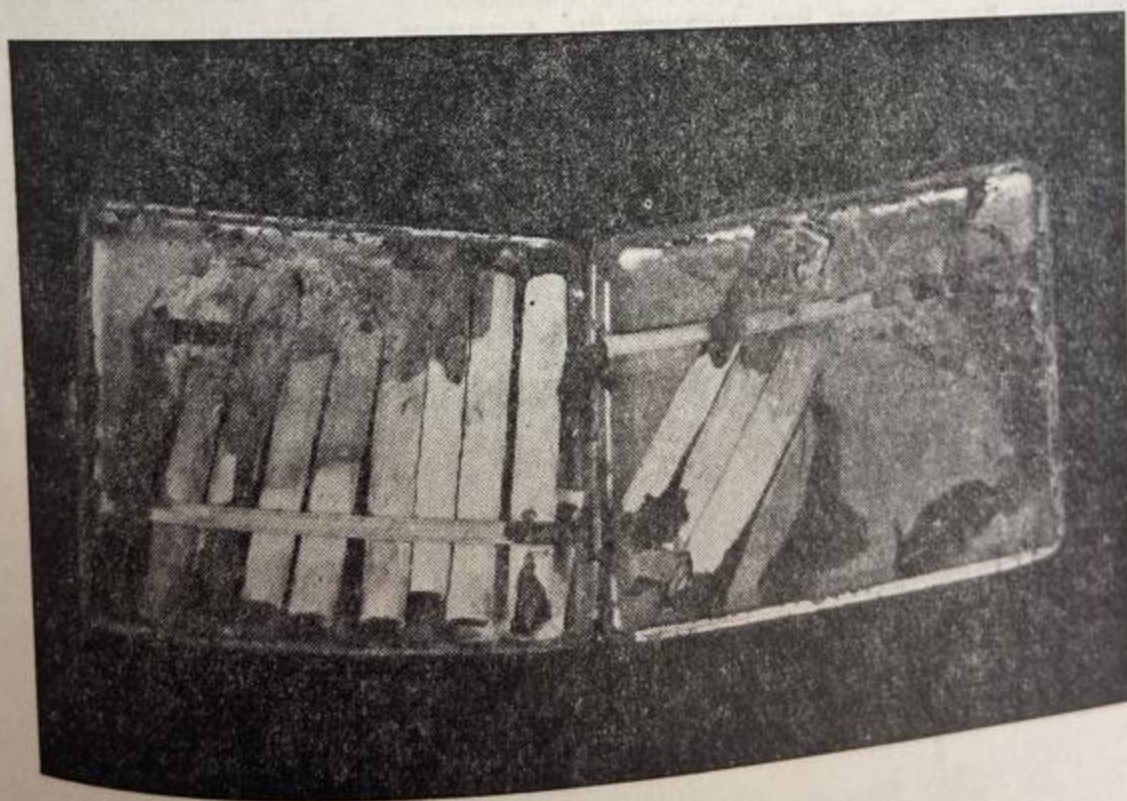
איני רוצה להרבות בדברים אך באחת בטוח אני: היה לי חבר טוב ואיננו, זמן רב עוד תשאר דמותו בזכרוני כדמות של חבר טוב, חביב, ומסור.

חבר שלעולם לא הכוּב את הבוטחים בו.

דובי

למעלה: נרתיק המשקפיים שדרכו חדר רסיס המוות אל לבו של דולי
למטה: קופסת הסיגריות שאליה נשפך מדמו הטהור

ה ש ל י ם

„אלוהים מבקר אותנו לעיתים
קרובות בביתנו, אלא, שעל־פי
רוב, אינו מוצא אותנו בבית“.

יש משהו הנטוע בלב כל אחד מאתנו — בלי יוצא מן הכלל
— המצווה עלינו, לא לרצות, לא לגנוב, הוא אשר קבע לנו, כיצד
יש לנהוג בחברינו ואי לכוון את דרך חיינו.

כוח זה הוא המצפון! — או אם תרצו, אלוהים!

אך אנחנו מה נאמר?

אם להודות על האמת — בנים רעים מאוד אנחנו למצפוננו,
אין אנחנו מתחשבים בחוקיו; אין אנחנו חיים ונוהגים לפי הדרך
שהוא מתווה לנו, ואז הוא בא להפרע מאתנו ותובע עלבוננו.
יש שליח למצפוננו: התגמול! שחיתות, חוסר־סדר, מלחמות,
הרס ואבדון ושאר משלחת מלאכים רעים, מכשירי תוהו ובוהו —
אלה הם התגמול לנו, כשאנו חדלים לחשוב על חובות מצפוננו.

חירות

לילה, שעה מאוחרת. אני שוכב במיטתי ואיני יכול להרדם. הרהורים שונים תוקפים אותי ואינם נותנים שנה לעיני. אני נישא על כנפי דמיוני לכל ארבע רוחות העולם. אני נמצא בגרמניה, רואה את סבל העקורים במחנות; אני נישא מעל לים התיכון השומם, מאין סירה או דוגית־מפרש בלילה. לפתע אני רואה נקודת אור מנצנצת מרחוק... אני נגש והנה אני מעפילים, בצמא וברעב; שנות סבל ויסורים חרותים על פני האנשים...

לילה, שעה מאוחרת. יושב אני ומהרהר. לפתע צפירה באישון לילה. אני חרד, מה זה? שריפה? אסון? אני יוצא החוצה. תרועות שמחה... צעקות... מתברר לי פשר הצפירה...

רווח לי. קראתי בקול גדול: „חדינה עברית! יחי!“ קראתי נישאת עם קריאות כל האנשים. הרחובות מלאים. איש אינו מצוי בשעה זו בבית. נאומים סוערים נישאים מעל מכוניות, דגלים עברים מונפים, שמחה תוקפת את כל האנשים. מעגלים מעגלים ברחוב וריקוד הורה סוער משתפך במלוא הרחוב. לתוך מעגלי השמחה נסחפים נער וזקן, אנשים ונשים, ילדים וזקנים. אין הבדל, השמחה היא של כולנו. כולה שייכת לנו בלי הבדל גיל ומעמד, לזקן ולצעיר, לעשיר ולעני, לכולנו יחד.

(כתה ח')

אם מלווה את בנה ל"אי שם"

בוקר. קרני שמש ראשונות נראו רק זה עתה, מצד מזרח. טיפות הטל מפוזרות בעשב שעל פני האדמה. מעל העצים, ציוץ-צפורים עליו נשמע. היקום התעורר. לאט, לאט, מתמלא הרחוב אנשים ההולכים לעסקיהם.

בקצה המדרכה נראית אשה, אלמנה, עם בנה יחידה בן ה־17 ההולך להתגייס לצבא. הבן צועד כשראשו מורם בגאון. בשמחה הוא הולך נכחו, אך אמו הולכת וחולמת בהקץ. דומה, חייה כולם עוברים לנגד עיניה כמו בסרט. עתה זכרה את לידת הבן, את ילדותו זכרה: כשהיה בן שלש־ארבע תמיד היה מהלך כשבת־צחוק קבועה על פניו. כל רואהו היה מחבבו. ולפתע האסון — מות בעלה בידי מרצחים, בידי פורעים ערבים. בנה היה עדיין קטן והיא לא ספרה לו מאומה. וכששאל, אמרה לו, כי אביו נסע למקום רחוק לבקר איזו דודה. מאז, עבר עליה רבות: היא עמלה קשות אך היא גידלה ופינקה אותו בלא שתחסר מנפשו דבר.

עתה הוא הולך מעמה. היא מפחדת, מפחדת ושמחה; מתנחמת היא בזאת כי בנה הולך לנקום את דם אביו. בנה הולך לשדה הקרב להראות למרצחי אביו את נחת זרוע הבנים, בנים אשר עד טפת הדם האחרונה ילחמו למען גאולת עמם וארצם.

(כתה ח') תש"ח

"בחשבון סופי, נגיע לידי
הכרה, שתחמיל החיילים,
הוא מעמסה, קטנה יותר
מאשר שלשלאות העבדות."

יצר האדם רע מנעוריו. האדם, מקורו ביער, משם הוא בא.
ועל־אף מעטה הציביליזציה שעטה עליו, ניכרת בהתנהגותו השפעת
המקור שממנו הוא בא. ההיסטוריה האנושית עמדה עד כאן בסימן
מתמיד של הרס ושפיכות דמים, התגברות עם אחד על משנהו,
תבוסת עם המתגבר מפני כוח שלישי עולה, וחזור חלילה... ההיסטוריה
הקרובה לימדה אותנו ששני כוחות שכרתו ברית ביניהם לשם
הגנה משותפת מפני כוח שלישי, שאיים עליהם חזרו וזכרו שוב
את הניגודים שביניהם עם חלוף הסכנה המשותפת. לכן, התגשמות
נבואותיהם של נביאי ישראל ביחס לשלום עולמי הינה רחוקה
מאוד: על כל פנים, בזמננו אין לדבר על שלום נצחי. כי קיום עם,
באופן חפשי, תלוי בכוח העומד לרשותו; כי רק אם יישב חפשי
מפחד אויב על אדמתו, יוכל לקיים חיי־תרבות וחיי־רוח תקינים.
מוציא העם העברי מעבדות לחרות, משה, הבין זאת: לכן קבע
לעם העברי חוק, שכל אזרח בו, המגיע לגיל עשרים, יילך לצבא.
היינו עם בגולה, לכן עם בלי צבא; שם היינו סוחרים טובים,
אכלנו מספיק, אולם כל ילד קטן יכול היה לירוק בפרצופנו ולקרוא
לנו "יהודים מזוהמים". הפכנו לעבדים שאינם אפילו מרגישים
בשפלותם. במרצת הזמן הגענו לדרגות העמוקות ביותר של השפלה

לאומית. כשאני קורא את תיאורי ביאליק, בשירו, "עיר ההרגה",
על אותם חתנים השוכבים במחבואים ורואים באפס־יד את הפורעים
אונסים את כלותיהם, והבעיה היחידה המתעוררת לאחר מכן אצלם,
היא, "רבי, האם אשתי מותרת או אסורה?" — איני יכול להימנע
מרחשי הבוז הגואים בתוכי כלפי עם שכאלה הם בניו. אני,
מוטב לי לאכול פחות, מוטב לי לקיים פחות מוסדות תרבות, מוטב
לי להקדיש יותר מחיי האזרחיים לחיי "מספר" בצבא. נכון, זוהי
הקרבה מסויימת; זהו קושי; אולם זהו קושי שיביא לי את זכות
הישיבה בארצי בשקט ונחת; זהו קושי, שימנע בעדי מלהיות גולה,
נע ונד בין הגויים; זהו קושי, שכתמורה לו, לא אצטרך לראות
את אשתי נאנסת ולשתוק ולאחר מכן, ללכת לרבי ולשאול: —
"רבי, אשתי מותרת או אסורה?"

עם צריך להיות חזק כדי לשמור על חרותו הלאומית; כדי
שיהא בידו ליצור, לקיים, ולשמור על תרבות עצמית בארצו ולא
יצטרך לאותם "גבורים", כדוגמת רבן יוחנן בן זכאי, שברח
מירושלים והתרפס לפני מחריב האומה העברית, למען הרשות,
להקים מרכז ביבנה. המרכז יהא קיים בכוחנו ולא בכוח חסדי
מחריבינו.

דני על עצמו

היה מסע יפה (מסע של הגדנ"ע לכרמל). קבלתי מחלקת לומדים מהגימנסיה ברחובות והייתי מרוצה ממנה. במסע הוכח ההבדל בין הנוער הרחובותי לבין הנוער הראשוני, שהיה לטובת הרחובותי. נראה לי כי עליונות זו, של הרחובותים על הראשונים, הגיעה להם כתוצאת היותם חניכי תנועות-נוער. ואמנם נוכחתי בערכה המלמד של תנועת נוער; נוכחתי מתוך הויכוחים על בעיית הנוער והגדנ"ע. שהיו לנו עם אילנה ורחל מן "השומר-הצעיר". חשבתי על תנועת נוער זו, "השומר הצעיר", אשר מבחינה חברתית היא מלכדת באופן מצויין, אך כנגד זה היא מחנכת לקיצוניות יתירה שאני שוללה — בכל אופן במצבנו זה. האמת היא שאין אני יודע מה אתי. לפעמים אני קיצוני ולפעמים פושר — הכל לפי נושא הויכוח, והדעות המובעות בו. אני אוהב ויכוח לשם חידוד המוח. לעיתים, לשם ויכוח, אני מביע דעות הפוכות מדעות האמיתיות. "החברייא" קוראים לזה דימגוגיה; אך אני חושב שעוד רב המרחק בין זה לדימגוגיה. הם קוראים לי "קרליבך" או "רבי איפכא מסתברא"; הם טוענים, כי אוהב אני להביע דעות הפוכות ממה שאני שומע. אם כי אני מנסה לסתור אותם, הרי בתוך תוכי אני מאמין שאני כזה. האם זה טוב? — אני לא יודע. אני מבין רק דבר אחד, שאני אוהב להתווכח ולא יותר מזה.

..

הרוח בחוץ מעצבנת אותי. למה יש רוח? למה, בכלל, נברא החורף? אני כל כך שונא חורף! כשאני רואה שמים כחולים, אויר בהיר, שמש טובה, ובלילה — כוכבים וירח בשמים — אני מאושר. בחורף השמים עכורים. אין שמש, אין כוכבים, אין ירח, ויש בוץ ורטיבות. האפרוריות מסביב משרה עלי תמיד מרה שחורה.

..

היום אסע לרחובות, אל רופא העינים. אני רוצה להבדק אצל רופא עינים מומחה. יש לי הרגשה שמהו בעיני לא בסדר ואני רוצה שהוא יקבע אם עיני בסדר או לא. משונה, אתמול, כשחשבתי על זה שהיום אלך לרופא העינים, תארתי לי, מה יהיה, אם יגיד לי שאני עומד להתעוור — לעזאזל. מחשבות משונות...

שמחתי לקבל את מכתבך, — — — אני יושב ב"שקם" וכותב.
 היה לנו היום ערב הפשי, כלומר, באמת — לא הפשי; היינו צריכים
 לגמור מבחנים בטופוגרפיה (את רואה?! גם אנו נבחנים!) שהתחלנו
 אתמול; אך אני, היות וגמרתי את רוב המבחן אתמול, ולהיום לא
 נשארו לי אלא שתי שאלות בלבד, סיימתי מהר והרי הערב הפשי לפני.
 האימונים עכשיו די קלים, יותר מבהתחלה. אלא, שלפי התכנית
 צריכים אנו לעבור עוד אימונים המהווים את שיא השפשוף בקורס. מילא,
 גם זה יעבור. אבל עד שזה יעבור, ודאי נוריד חלק גדול מהמשקל
 שהעלינו פה במשך הזמן.

החופש בשבת שעברה היה די נעים. אף כי בערב, כשנסענו
 לתל-אביב — — — נוכחנו שנקלענו למקום משעמם. היו שם אנשים
 מסוג החברה הסלונית, העירונית, הרגילה, שתמיד היא משעממת
 אותי — — —

דליה, לזכותך ייאמר, שאת יודעת לתבל את מכתביך בחלקים מאד
 מעניינים. (אגב, היכן מצאת אותם קטעים ופתגמים יפים? זו פעם
 ראשונה שאני פוגש בהם, אף כי השקפת החיים העוברת כחוט השני
 בכולם מוכרת לי. אני חושב אותה ליפה, אך אני מסתייג ממנה, היות
 וחושב אני אותה לבלתי מעשית — — — חלק גדול של הרע טבוע עמוק
 מדי בלבו של האדם.) דליה, אני מקווה שאת מבינה את כוונתי בקשר
 ללימודים. ולבעיות שאת נתקלת בהן, אל תשימי לב. אין הן חמורות
 ביותר. צריך אדם לגמור כמוני, עם כל העסקים האלה, בשביל להיווכח,
 כמה קל ופשוט להשיג את מה שרוצים בגימנסיה. את טוענת שהמורה
 מבלבל אותך. את לא הראשונה. אגב, מסרי לו ד"ש ממני, אם זה לא
 ידרוש ממך קרבן של אינעימות.

שלום לך, נוני!

שמחתי מאוד לקבל ממך מכתב. אילו ראית באיזה תנאים קראתי
 את מכתבך, היית פשוט צוחק. היה זה בחושך, שעה שעמדנו בתור לקבל

— כמו שלושה מכתבים אחרים. זה ממש עורר את סקרנותי, ועל אף האיסור המוחלט, פתחתי את המכתב בגניבה, כדי לראות ממי הוא. ושמחתי מאוד להיווכח שהוא אינו אלא תשובה למכתבי אליך. ציינתי קודם, שהמכתב היה "שמך". מה אומר לך? הוא היה כזה, גם מבחינת הכמות וגם מבחינת האיכות. נדמה לי שאת, אפילו, התנצלת במכתב עצמו על גדלו. שטויות, דליה! ככל שהמכתב ארוך, כן יותר טוב. פשוט, יש מה לקרוא. וביחס לאיכות, אין אני מקבל מכתבים כמו אלו שלך. ונעים מאוד, לקרוא מכתבים הנכתבים ברצינות, כשאני קורא כאלה, נדמה לי, שאני יושב עם הכותב ומשוחח אתו שיחה אישית, מלב אל לב. כתבת הרבה, ומאוד הייתי רוצה לענות לך על הכול. אלא שחושש אני, שמא לא אדע להתבטא כראוי, במכתב. לא כל מה שאני אומר בשיחה שבעל-פה, אני יכול לכתוב במכתב. ——— בכל אופן, צודקת את בהרבה דברים שאמרת. תיארתי לי, כשכתבתי לך את המכתב, שתתפלאי על הפתאומיות של "ההודעה" שלי. אבל ככה זה, דליה. גם אני בעצמי, התפלאתי. אבל הרגשתי שאני צריך לעשות זאת, ועשיתי. ——— שאלת אותי, אם רוצה אני שתכתבי על ספרים או סרטים, שאת רואה וקוראת. כתבי כל מה שתרצי. הכול נקרא כאן בהתענינות. העיקר, שתכתבי. מסרי ד"ש לאורי ועורדי אותו... לא יזיק לו, אם יהיה שנתיים בצבא, בתנאים שונים מאלה שבבית. אני מסיים בתקוה, לקבל תשובה מהירה.

21.9.53

עודד, קבלתי את מכתבך היום, לפני כחצי שעה, וכבר עכשיו אני עונה לך. לפי מכתבך אני רואה שאתה מפסוט מהחיים בצבא: "אחראי" על מחלקה, לא יוצא לשמירה, בקושי מתאמן; בקיצור, ארטיסט סוג א'. חכה, עוד יבוא יום — אם תגיע אלינו — בו, אוכל לקרוא לך "בשר טרי"; בכל אופן, אני לא מאחל לך להגיע אלינו, על אף זה שהספקתי להשתכנע שמקום החברייא שלנו כאן ולא במקום אחר. ——— אגב, אתה מקווה שניפגש בקורסים. אני יכול לבשר לך, שקיבלתי זימון לבחינות קצונה, אלא, מטעמים התלויים ביחידה עצמה נדחתה הדבר לחודש ימים. ———

21.9.53

שלום רב לך, נוני!

קיבלתי היום את מכתבך והריני עונה לך. כתבת במכתבך על ה"דפיקה" שנדפקת ביחס ליציאה לצבא. דכילך! אל תתייאש! וכי מה יקרה כאן? תצא לצבא קצת יותר מאוחר? ——— אל דאגה, ברגע שאתה

בגדים והנהגה הופיעו מכתבים. ואז היית צריך לראות את החברייא כיצד הם מצטופפים, חמישה, חמישה, ליד נר, וקוראים מכתבים. צדקת ביחס להגדרה שלך עלי: בדרך כלל אני עצלן ואיני אוהב לכתוב הרבה, אבל אוהב מאוד לקבל — בפרט כאן, זה מועיל לנו הרבה. בכל אופן, אני שמח מאוד שנטלת את היוזמה לידיך וכתבת; יישר כוחך; שאלת ביחס לקושי באימונים; אמנם, הם קשים (יותר קל לשבת בשיעורי אנגלית ולדקור את כרמלה בגב, או לשחק באולר של נורית). אבל, מתרגלים. הרי משיגים מן החיים האלה, יש לנו עוד מהגדנ"ע, כך שבכל אופן אפשר לסבול... החברה פה, מאוד מעניינת ואפשר למצוא ענין. ——— בכל אופן, אתה מכיר את הסיסמא שאני טוען לה תמיד: יהיה טוב! שמחתי מאוד לקבל את התמונה והמכתב של דליה. ——— היתה זו הפתעה נעימה בשבילי. אם תראה אותה, מסור לה ד"ש חם. מסור לה שאכתוב לה. ——— על אף הכול, אנחנו מקבלים ושולחים. אתה יודע, אומרים לנו שאנו מקבלים ושולחים מכתבים, כמעט כמו כל הגדוד ביחד. לא להגם זו קבוצת גימנוסטים. ——— נו, צריך להפסיק. אני צריך להתכונן למסדר עונש בשתיים-עשרה בלילה, עם חגור מלא; זה דבר רגיל, אצלנו. יש לי מזל שהאוהל היה מסודר בבוקר ואני לא צריך להתייצב בלילה עם המטה והאוהל בחוץ. סלח לי על הכתב הלא-ברור. אני יושב בחוץ לאור הנר וכותב על קת הרובה. להתראות, נוני. כתוב לי.

(29.8.53)

שלום, נוני,

קיבלתי את מכתבך לפני כמה ימים. ושמחתי מאוד. ——— המצב אצלנו ממשיך להיות בסדר, כרגיל. כל החברייא, מפסוטים, ורק דאגה אחת יש להם, והיא: כיצד לסחוט או להרוויח "ערב בילוי". כולם שוכחים. שאין להם מיל בנשמה, בשביל לצאת, ואם יוכלו לצאת, הרי יצטרכו להסתובב וללחץ כסף אחד מהשני. אני אומר, "כולם ככה", אך אל תחשוב שאני לא כזה. ——— אני כותב לך לפי הכתובת החדשה שמסרת לי. לבטא, אתה כבר במחנה העבודה, ובודאי, לא משעמם לך. מחנה-עבודה טוב, כרגיל. ———

18.9.53

שלום רב לך, דליה.

עמדנו במסדר לפני ארוחת הערב וקיבלנו מכתבים. והנה קראו את שמי ומסרו לי שני מכתבים. האחד, רגיל, והשני, בלי כתובת, אך שמו

מצורף אליהם, אפילו אם תאחר, יצרפו אותך אליהם. בינתיים, תהא לך שעות לסדר עוד כמה ענינים. אתה שואל לשלומי? — שלומי טוב מאוד! אנו ממשיכים באמונים ומקוים להגיע למה-שהוא בזמן הקרוב. נוני, היום ה'21 לחודש. עברו חדשים בדיוק, מאז התגייסתי לצבא. זמן קצר, לכאורה, אך במשך הזמן הקצר הזה הספקתי לרכוש הרבה דברים חדשים, להפיק יותר בשטחים שקודם היו חסרים לי, ובכלל, קיבלתי משהו. נוני, כשראיתי אותך לאחרונה רצית לספר לי משהו על הענינים עם ת. ולא הספקת, בכל אופן, כך היה לי רשם. אם כן או לא, כתוב משהו על זה. מה הענינים ומה קרה בשטח זה אחרי שחזרת ממחנה עבודה? כתוב בכלל, מה נשמע אצלך ומסור ד"ש לכל החברה.

26.10.53

להורי היקרים שלום!

אני שוכב עכשיו באוהל קטן כשרגלי הארוכות, בקושי, מוצאות לן מקום בתוכו. חושך עכשיו, ואני כותב לאור הנר. את הניר הדק אני מניח על המטה-המתקפלת. מכאן תביני אמא, לא תמיד קל ונוח כאן לכתוב. ואם לא כותבים הרי שבאמת אין זמן, או שבכלל — כפי שאת אימרת בצדק — אין מרץ לזה. אני יודע איך קבלתם את הפתק ששלחת. אבל אם תצליחו לפענח אותו הרי שזכאים אתם לראות עצמכם בלשנים או חוקרי כתבים עתיקים. פשוט, כתבתי אותו בזמן שהשתתפתי בתמרון ונמצאתי בתנאי-שדה והיתה לי הזדמנות לכתוב לכם. אז לקחתי ממישהו ניר, מאחר, שבר-עפרון, משלישי מעטפה מזהמת וכך כתבתי על רגל אחת מכתב. בכל אופן, סלחי לי, אמא על כך. אבא צודק בהערתו שאת יודעת לתת מנות. מה שלומכם אתם? שלומי אני טוב מאוד ולא חסר לי כלום. תודות לך, אבא, אני יכול עתה לקנות בתלושים שלי משהת נעלים, סבון כביסה וסכיני גלוח, ולצאת עם קצת כסף ל"ערב בילוי", אם ינתן לי. מה שלום הדסה ויוסקה והקטנה וכולם בבית. שלומי טוב, אני נושם, אבא, את האויר שאתה נשמת אותו לפני כחדשים — אויר בריא מאוד, אלא, ש"קצת" קר כאן.

11.11.53

דליה שלום!

מה שלומך? שלומי טוב מאוד ולא חסר לי שום דבר. אני יושב עכשיו בחדר התרבות וכותב תוך שקט יחסי. — בבית לא הייתי יכול לכתוב ב"שקט" כזה; כאן התרגלתי לכתוב אפילו בחדר השק"ם.

כשעשרות אנשים מדברים בצווחות. מצבים כאלה מצויים אצלנו לעתים די מזומנות. לפני כשעה, חזרתי מאימוני לילה, ושלא כרגיל, לא היינו עייפים כל כך. ביחוד, כשהשק"ם פתוח עכשיו ואין מזדנב לידו תור כמו בשעות המוקדמות של הערב. האימונים נראים בעינינו קלים מהרגיל — אולי בגלל היותנו "ותיקים" בצבא! — לכן המאמץ הגופני הנדרש מאתנו, אינו משפיע עלינו כמקודם. מצב הרוח בסדר. אמנם היה ירוד בימים הראשונים שלאחר החופשה, אך הוא השתפר הרבה. אני מתאר לי שידוע לך, כי צ. ממשיך את החופשה (ברשות כמובן!). ודאי ראית אותו ברחובות. הוא צריך לחזור בזמן הקרוב ביותר ואז, יחזור גם הוא למסלול ויתכונן כמונו למאמץ הקשה שיידרש מאתנו בזמן הקרוב. מה נשמע עם אורי? איך ההרגשה ומצב הרוח שלו? ואיך מתקדמות התכניות שלו? מסרי לו ד"ש ממני. כמו כן מסרי ד"ש לכל אלה שאני מכיר מהחבריא. מה נשמע בגמנסיה? האם "משפשים" אתכם קשות? או שאתם חוזרים על אותה שטות שעשתה הקלסית שלנו בשנה שעברה? הבאתי אתי חומר לחזרה במתימטיקה אלא, שאיני רואה כל אפשרות של לימוד בזמן הקרוב. אולי, לימוד בהפסקות. אך חזרה סדירה ויעילה אוכל לעשות רק בעוד כמה זמן, בכל אופן אני מקווה שזה ילך לי. אני מסיים בתקווה לקבל את תשובתך המהירה.

13.11.53

שלום רב לך מירי.

מה שלומך! שלומי טוב מאוד ולא חסר לי שום דבר — — — חייב הייתי לכתוב לך כבר מזמן, אך לא יכולתי מפני חוסר זמן (וקצת עצלנות). קבלתי מכתבך כשהיינו בסידרה בשדה. עמדנו במסדר, מלוכלכים, עם בגדים מזהמים. היתה זאת תקופה חמה מאוד. ואנו לא התקלחנו כשבו. הית מאד נעים לקבל ממך מכתב. סדר היום שלנו הינו רגיל. בדרך כלל שוב אין אנו מרגישים את קשי האימונים כפי שהרגשנו אותם בתחילת היותנו בצבא. התרגלנו כפי הנראה. אגב, לאחר תקופה ארוכה שלא הייתי בבית קיבלתי, יחד עם כל החבריא, חופשה והייתי בראשון. אי אפשר לומר שבראשון היה הכי מעניין בעולם. בכל אופן היה נעים מאד להיות בבית ולראות את החבריא — — — כשחזרנו התרגלנו מחדש לחיי צבא ואין זה מקשה עלינו עכשיו. מה נשמע אצלכם? מה את עושה עכשיו? האם את עובדת או מתבטלת. ואם את מתבטלת, הרי כשתבואי לצבא, תרגישי כבר מה זה נקרא לעבוד — אף כי אני משער שהאימונים לבנות, הינם יותר קלים משלנו. אך אז תצטרכי לקום מוקדם בבקר ולחיות במתח כל היום. —

לנוני שלום!

בודאי תתפלא מאד לקבל מכתב מ"אותו עצלן מושבע לכתובה".
אודה על האמת שעצלונתי הפעם היתה מופרזת. אפילו אם נקח בחשבון את התנאים שבהם נמצאתי, אלא, שאתך הסליחה. התנאים, דרך אגב, נעשו מאד נוחים בזמן האחרון: מצד אחד התרגלנו, ומצד שני הוקל. כי את אימון הטירונות כבר עברנו ואף קיבלנו סמלים ותגיות חטיבה. —
— איך עוברים אצלכם האימונים? ואיך אתה מתרגל למשטר החמור? —
— נוני, אני מקווה שלא תבייש את ה"פירמה" אלא, תעשה מה שצבי עשה, ותצא כמוהו. הניך מצטיין מבסיס הטירונות.

הייתי בחופשה "רבע שנתית" לפני כשבוע. בשבת שבה הייתי בבית, חשבתי שאראה אותך, אלא, מזל ביש, בדיוק, שעה שבאת, אתה, לראשון, הייתי אני בנ"צ; חיים עשה "הרצה" במכונית שלו ויצאתי אתו מראשון; עשינו סיבוב דרך רמלה וכפר ביל"ו. כשהגענו לנ"צ ראיתי את צבלה ונינה וכל החברייא שלהם. כמובן, שירדתי ודברתי עם מפקדי לשעבר. היה מאד נעים לראות אותם, הפעם כאזרח, ולדבר אתו בצורה רגילה, לא כמו חניך אל מפקד. רק כשהגעתי לראשון אמר לי עודד שאתה היית בראשון. (אני מפסיק לכתוב היום ואני יוצא לשיעור טופוגרפיה. אמשוך בעוד זמן קצר!).

נו, למדנו קצת על "איזמוס" ו"איזמוס חוזר" ותירגלנו זאת במפה (אתה בודאי מכיר זאת מקורס-סיירים של הגדנ"ע). השיעורים האלה מעניינים מאד. אתה פשוט יושב ולומד, ונזכר בימים הטובים של הגימנסיה. אגב, הייתי אצל הוקן; צריך היית לראות איך שהוא קיבל את פני. הוא העמיד בי פנים זועפות ואמר: "נו, עמדת כל היום ליד הקולנוע ולא שצית לאזהרות שלנו ולבסוף לא עמדת בבחינות". נבהלתי כשהוא אמר לי כן, אלא שהתברר שנכשלתי, כמו כל הקלסית (חוץ מרנה ואריאלה) במתימטיקה. ברוח, שאצטרך עכשיו ללמוד מתימטיקה בצבא ואני מקווה שאצליח. ספר קצת מה נשמע אתך? ואיך הענינים בכלל, האם אתה מצטרף לגרעין שלך? — — —

19.11.53

שלום רב לך עודד!

אתמול קיבלתי את מכתבך, בצירוף מכתב מאבי. — — —
את המכתבים קיבלתי כשישבתי באוהל גדול בעל יריעה אחת, שמחמת החורים שבו — הציפו אותנו מימי הגשם. נאלצנו להכפילו בחצאי

אהלי הסירים שלנו, שכל אחד מתח מעל מטתו בצורה כזאת, שהמים נולו לצדדים. — — — איך אצלכם מצב הגשמים? אצלנו פשוט "בלגן" עליו (אתה יודע שאני אוהב דברים כאלה). בדרך כלל המצב בסדר מבחינת המלבושים, ומצב הרוח מרומם על אף הכל. תאר לך את דולי עומד בצד, כמובן, לאחר שגמר את סדוריו, ומסתכל על האנשים העובדים ומקללים בעצבנות והוא צוחק מהם ומותח אותם, ופשוט עושה מהם צחוק. — — —
מה נשמע אצלכם? אני מתאר לי שאצלכם, פחות גשמים ופחות רוחות מאשר אצלנו. — — — אנו גומרים כבר את ההכנה לקורס מכי"ם ועתה, מוטל גורלנו על כף המאזניים — — — אני בכל אופן מקווה ללכת לקורס. אגב, הגשתי טופס התנדבות לקורס צניחה. — — — חופשי, אינו רומז לנו בזמן הקרוב, אלא, אם כן, יקרה משהו בלתי צפוי. — — —

1.12.53

לנוני שלום!

שלשום ישבתי בשק"ס. השעה היתה שש בערב ולי נותרו עוד 45 דקות עד היציאה לא"ש לילה. היות ובאוהל קר מאוד, ישבתי עם צבי וניצלנו את הזמן הקצר שהיה ברשותנו לשתיית תה חם ולאכילת בסקוויטים. והנה נגש אלי חניך-תורן ומסר לי את מכתבך. מאוד שמחתי היות וכבר זמן רב לא שמעתי עליך מאומה. הערב יש לי ערב חפשי והריני יושב בחדר האוכל וכותב. בדרך כלל מצב הרוח טוב; אנו מקווים להתגבר על הקשיים החדשים, שנתקלנו בהם בזמן האחרון, ולסיים בעוד ב'4 חדשים בתור מכי"ם בצה"ל. כמובן שאין זו מטרה בפני עצמה, זהו רק אחד השלבים שמוכרחים לעברו בדרך אל המטרה היותר רחוקה שהיא: — מסיבת סיום מוצלחת כגון זו, שעמי, עומד להשתתף בה בימים הקרובים.

ובכן, לפי מכתבך — הרי אתה "עושה חיים". הייתי מוכרח לקרוא לצבי, שישב לידי, בזמן שקראתי במכתבך, את הפסקה בה אתה מספר שקשה לכם לקום בשעה חמש בבקר. צחקנו מאד. נוני, כשאתה מתעורר בשעה זו, דע לך, שדולי וחבריו, ערים כבר חצי שעה קודם לכן והספיקו כבר לגמור התעמלות-בוקר ולהתחיל ברחצה ובשאר סידורים, אשר לעשייתם ניתן זמן קצר מאד — בסה"כ כ-25 דקות. בשעה שאתה מסיים את התעמלות הבוקר שלך, הם כבר עומדים בתור לארוחת-בוקר, וכך הלאה...

אמנם, לראשונה, המצב נראה די קשה, אלא שמתגברים בסופו של דבר, ביחוד כשאתה מעורר בידיעה, שלא ראשונים ולא אחרונים אנו

במצב זה. ולא עוד, הרצון להצליח כל כך חזק, שבכוחו מתגברים על כל קושי ואין השד נורא כל כך.

מה נשמע אתה, נוני? ומה הן תכניותיך? נוני! אתה צריך להיות מרוצה על שיכול אתה לשכב בשקט ולא לחשוב על בחינות-משנה המחכות לך. אמנם, על תחשוב שאני לא ישן בלילות בגלל זה, אבל בכל זאת אין זה נעים ביותר. ציוני האחרים הם די נמוכים — אם כי מספיקים — ובצדק, לא תאיתי לי שכתמורת בטלונתי בשנה האחרונה, אקבל ציונים גבוהים מאלה. קיבלתי היום מכתב מדליה, היא, כנראה, מרוצה מלימודיה; היא כותבת שאתה כועס עלי על שאיני שולח לך מכתבים. אני מקווה שכעסך זה, פגזמו, ספר קצת על עצמך (מה אתה חושב לעשות) ועל החברייא, במידה שאתה שומע עליהם?

שלום רב לך עודד!

קבלתי היום את מכתבך ותמהתי ל"עזות המצח" שבו. זה ממש "הדהים" אותי. פשפש צעיר שכמוך, שאפילו עוד לא הלך לקורס מכי"ם, כותב בצורה כזאת לאחר שפשוף של שבועים בקורס? מה אתה היית עושה במקומי? — בקשת ההתנדבות שלי לקורס צניחה נדחתה לפי שעה — כך הודיע לי סמל המחלקה — היות ואין מקבלים בקשות עד לחודש אפריל. רק בעוד ארבעה חדשים אצטרך להגיש בקשה נוספת ואז, מקווה אני שתתקבל.

שמע, תפסיק לעשות עלי רושם עם הגשמים שלכם והקור שלכם. הרי זה ממש "לעג לרש". היית צריך לקום להתעמלות-בוקר בשעה חמש, כשאתה רשאי ללבוש רק סוטר ואפילו לא חולצה מעל לזה, ואז תרגיש מה זה קור. נסה לעמוד במסדר-בוקר כשאצבעותיך קופאות ואדומות, ואתה, חייב להחזיק את הרובה ב"טול" (תאר לך מה היא מדת הקור אם אצבעותי השחורות — מאדימות). השפשוף בדרך כלל הוא רגיל ואין בו משהו מיוחד. אלא שהאחריות כאן גדולה יותר. בעד נמנום בשמירה עלול אתה ל"שכב" 35 יום ולהיות מסולק. הדבר אמור גם בפרטים קטנים יותר. לפעמים, חושש אני מן העתיד: מי יודע מה ילד יום? בכל אופן אני מקווה שיהיה טוב (לפי הפתגם העתיק — קווה לטוב — וחכה לרע).

6.12.53

7.12.53

שלום לך דליה!

... שעה זו אני יושב בחדר השק"ם וכותב, כשמסביבי יושבים החבריא ליד השולחנות וכל אחד מהם עוסק במשהו אחר: אחד כותב — כמוני, שני שותה תה חם, אחרים יושבים ומגלגלים שיחה על הא ועל דא. כזה המצב אצלנו בערבים החפשיים. — בסיכומי של דבר זמננו גדוש יותר מאשר בשבועות האחרונים לפני בואנו הנה, אבל מצב הרוח מרומם... לפי מכתבך מצב הענינים בגימנסיה מענין מאד. יכול אני לומר לך, כי לגבי כל תלמיד קיימות שתי דרכים: האחת — זו שבה גמרתי אני את הגימנסיה, והיא ניתנת לאנשים כמוני, שאין להם כל אמביציה לציונים 9 ו-10 בסוף השמינית. השניה — "להיות בסדר", להתעסק אך ורק בלימודים ופחות לעשות "צרות" בגימנסיה. ואז פירוש הדבר, גם לגמור בסדר. עצתי לך: הדרך השניה, אף שאני לא הלכתי בה — ואיני מתחרט על כך!

לפעמים, יש לנו פנאי, לקרוא ספרים ואנו עושים זאת. קראתי בשבת זו את "אנקת-גבהים". — ספר יפה — אף כי מורגש בו שהוא ביכורים — שבו עוד קצת בוסר של סופרת צעירה. לא לחינם (כפי שכתוב בהקדמה) נתקל ספר זה בתחילת פירסומו בבקורת קרידה. מקוה אני לקרוא הרבה כאן. קיבלתי מכתב מנוני ועיני לו. הוא צריך בקרוב לגמור את בסיס האימונים ואז, בודאי ילך לנח"ל. הוא עושה רושם של מרוצה מאד. אני מקווה שזה באמת כך. —

13.12.53

להדסה וליוסקה שלום!

סוף סוף קיבלתי היום את מכתבכם. אותו מכתב, אשר לפי דברי אמא, חיכה אצלכם זמן רב, בתקוה שאני, בעצמי, אבוא ואקח אותו. שמח אני ש"נמאס" הדבר לאותו מכתב והוא הטריח את עצמו, בסופו של דבר, לבוא אלי. שלומי, אני, טוב מאד. אי אפשר לומר שהאימונים קשים במיוחד. בכל אופן, עוד לא הרגשתי בקושי מיוחד ומקווה אני שלא ארגיש זאת גם להבא. הדבר שאותו אני מרגיש כאן, הוא המשמעת, שהחמירה יותר מקודם. הדבר מתבטא במסדר הבוקר המצחיק, שבו צריכים להופיע עם נשק נקי, ו"שאר ירקות": שמירה, שעליה מקפידים מאד — והדבר הגרוע מכל (אתם בודאי תבינו אותי) — ההשכמה בחמש בבוקר. מילא, לכול מתרגלים. אבל להשכמה ארוכה זו חושש אני שלעולם לא אתרגל. בשעה כזאת עדיין חשך כאן, ומי שלא ניקה את הנשק, התגלח וצחצח

נעלים עוד מאמש, יהיה חייב לטרוח על כך בתנאים של חושך, קור, ובזמן של 25 דקות. כמובן, שאני עושה זאת בערב. אל תקבלו את הרושם שהמצב כאן קשה. החברה כאן מרוצים, ומצב הרוח מרומם. ובסיכום — לא רע. חשבתי שאוכל לבוא לשבת זאת הביתה. עכשיו נדמה לי שאוכל לעשות זאת רק בשבת הבאה, (ואולי זו? כאן אי אפשר לדעת שום דבר בדיוק). אגב, הסגנון שלך, הדסה, מזכיר לי את הסגנון של אבא ואל לך להתביש בזה. יוסקה, איך עברו 37 הימים שלך בעתודות? אני מתאר לי שאתם לא עבדתם קשה. אני מסיים, היות ועלי ללכת לקבל תשלום (את מחציתו אני חייב כבר) ואני מקווה לקבל תשובה מהירה.

ד"ש לבת-שחר הקטנה. מה שלומה?

6.1.54

אהלן, ג'ובניק לעתיד! (הכוונה לעודד)

סוף סוף ניתנת לך ההזדמנות להיות בעתיד, אותו אדם שיראה אותי מתחפר על הקרקע והוא, יטוס להנאתו ומלמעלה ילעג לי. בכל אופן אני מברך אותך להצלחתך. — — — אומר לך את האמת: אילו לא אותן שתי עדשות מחורבנות שחייב אני להצמיד לעיני לעתים קרובות, הרי שמזמן הייתי מגיש בקשה דומה ל שלך. אך מה לעשות?

מכל מקום לגמרי לא יזיק לך אם תשתפשף קצת בקורס מכי"ב. להיפך, תמיד זה יעזור לך. אצלנו הכל בסדר. עוד מעט אנו צריכים לצאת לסידרת-אימונים — שמע! זה יהיה "שפשוף" בריא, כפי שאני מתארים, מסיבה זו, חושש אני שבחופש הבא, שוב לא איראה כל-כך טוב. עלי לקצר במכתבי היות ואין לי פנאי, אתך הסליחה, מסור ד"ש לכולם וליוסי מימון, אם תראה אותו. כתוב מהר.

1.3.54

מה נשמע עודד? קצת משונה לשאול שאלה כזאת אחרי שראיתי אותך רק לפני יומים (בכל אופן, כך מחייבת הפתיחה). חזרתי אתמול בשלום למחנה ואני ממשיך עם כולם את ה"גימנסיה". אומר לך את האמת: החזרה על כל החומר שלמדנו מתחילה כבר לשעמם, אלא שחייבים אנו לקבל את הדין. הנסיעה ברכבת היתה די נעימה. נסעתי עם אורי (הצרפתי שלנו) ורמי; וכדי להשלים את החסר פגשנו ברכבת את הרבטי"ת החדשה שלנו לאה ט'. עודד, אם יודע אתה את הכתובת החדשה של גוני, שלח לי אותה. אני צריך לכתוב אליו. מסור ד"ש לשלי ואת אחולי להצלחתו.

פגישה אחרונה

והיא פרק מתוך סיפור, לעילוי
נשמתו הטהורה של בן יקיר,
דניאל פנחס ז"ל, שנפל בנגב-
ארצנו בעת מילוי תפקידו, ביום
א' ניסן תשי"ד.

בוקר היה, מבקריו הראשונים של ניסן. ימים אלו, שהם ימי
סוף וראשית — סוף חורף וראשית אביב — משאדם הולך בליליהם
לערש תנומתו לישן שנת יגיעו, לעולם אין הוא יכול לצפות, מה יהא
טיבו של יום המחר — קר, חם, או ממוזג.
אף על פי כן, כל כמה שנראה לי, אותו בוקר, נאה היה;
בוקר שמבשר המשך של יום רך — לא חמימא ולא קרירא. אומר אני,
„כל מה שנראה לי“, לפי שאותה שעה יושב הייתי ישיבת-נוחות
במכונית ציבורית, שחלונותיה זגוגים, ואין רוחות-פרצים משיבות
בחללה, אשר לפיהן אחוש, אם שרביות או משאריות של חורף הן.
שעה זו, חוזר הייתי מירושלים, שאתמול שהיתי בה לרגל ענינים.
ואני, מנהג הוא בידי, מאז ומתמיד: כל אימת שאני נזקק לה,
לירושלים, לענין כלשהו — ויהא ענין זה קל שבקלים שאני מגמרו
מיד, סמוך לבואי אליה — אין אני חש לירד ממנה לשפלה, אלא,
משתהה ולן בה לינת לילה אחד. אוהב אני עיר זו אהבה רבה:
אוהבה, על שום נוקשותה וסלעיותה; אוהבה, על שום כבדה שאין
כיוצא בו בשאר כרכי המדינה. ואם תאמר שאר כרכים נאים הם,
מהוקצעים ומצועצעים, אשר לא כן ירושלים שהיא אפרורית-שחומית
וגווניה קודרים — אדרבא! זה חינה וזה יופייה. הגע בנפשך: אדם

מהלך ברגליו על פני כבישיהם ומדרכותיהם של שאר כרכים — מצעדו מתנגן ומכה גלים בחלל, מעלה הדים ובני הדים; ולא כן ברחובות ירושלים שאדם מהלך בהם וקול מצעדו קשה; אינו שומעו, אלא חש בו בלבד. אך הבדל זה שבין ירושלים לשאר כרכים, משל למה הוא דומה? משל לאדם שמקיש בפרק אצבע-כפופה שלו על חבית ריקה ועל חבית מלאה; או מקיש בפרק אצבע-כפופה שלו על חבית יין בן יומו ועל חבית יין בן מאה.

אכן, עוד רבים הדברים הנמנים בירושלים, שמשמם אני אוהבה. אלא, לא על אהבות וענינים משמחים שלי באתי לספר פעם זו. אותו ענין שבא אני לספר בו הפעם, עצב הוא; והוא ענין של חיים שהיו ועלה עליהם הכוורת בטרם עת. לפי שהיו יפים — ובהם תשוקות, ובהם תקוות, וכמיהות וערגות, ובהם, כל אותם דברים נאים שמעלים עליהם נעורים. אך לא אקדים במאוחר ואשיח בדברים כסידרם.

אמרת, ספון הייתי במושב, על מכונית היורדת לשפלה, סמוך לחלון זגוגי, וצופה מבעד לשקיפות של אותה זגוגית בזיוו של יום עולה ובפליאת מראות, שיותר מבכל דרך אחרת, אתה רואה בהם בדרך של ירושלים. וכלום אבוא למנות כאן כל אותם הרהורים ובניהם, ואזכרות במעשים שהיו שמעלה בי דרך זו, כל אימת שאני עולה או יורד בה? הריהם מאות ואלפים! והם מרובי גוונים — מהם של עגמה ומהם של שמחה; והם ארוכים וקצרי טווח בזמן — מימי מלכיצדק מלך שלם ודוד מלך ישראל, כובש עיר היבוס, ועד יום אתמול הקרוב, יומם של בני הראל; דרך של הוד — הוד קדום והוד בן אתמול — וכולו הוד של גבורה.

אבל, כאמור, ימים אלה, ימי ראשית ניסן, אין אדם עשוי לצפות בלילהם טיב מוגם למחר. אתמול הייתי בירושלים; ירדתי למצלבה עם בת לווייה נאה, לקטוף זירי-צבעונים בין כרמי זיתיה, אחר כך נפרדתי מאותה בת-לווייה ועליתי ל"ימין משה" לבקר אצל חבר...

כללו של דבר, עד לאותה שעה שבה ירדתי מן המכונית שהסיעה אותי לשפלה ועליתי על אחרת שתסיע אותי למושבתי, לא היה בלבי דבר מן הדברים שיש בהם כדי להעיב, ואולם, עד שכבשתי לי מושב במכונית ואני מתרווח בו ובידי עתון, שזה עתה קניתי וניחוח של טריותו עולה באפי נעימות, ומוכן ומזומן אני לשקע בו עיני — והנה, לפתע-פתאום עולה למכונית שכבר מותנעת היתה והנהג עומד להסיעה, סעדיה בן מחפוד — חבר-מעללים וריעי מנוער, אמרתי, עלה? לאו דוקא! נהדף, נחבט, נזרק בעוצמה אל תוך המכונית, הוא הנכון, שמשום כך השגחתי בו מיד. צפיתי וראיתי בו שעיניו דלוחות ופניו חמרמרות. ולא עוד. אלא, מיד שעלה, האחיז ידיו בטבעת-המתמך שבתקרת המכונית, השעין ראשו על זרועותיו והיה מרעיד כתפיו בבכייה חרישית ודמעותיו נושרות בזו אחר זו, טיפות מעובות וכבדות, נראות לעיני הנוסעים כולם.

"סעדיה!" — נזעקתי באחת, ומיניה וביה, נעתקתי ממושב; עמדו בינו לביני כמה נוסעי-עמידה ואני, הייתי מפלס לי ביניהם דרך אליו, ותוך כדי כך, מוחי קודח ומעלה מיני סברות ומחשבות קטועות ורסוקות, שהיו ניתזות וחולפות בראשי בזו אחר זו, כברקים: חולה, נפגע, אביו מת, אמו מתה...

סוף סוף הגעתי אצלו. הנחתי ידי על כתפו והייתי מטלטלו: "סעדיה! סעדיה! מה אירע לך?" — אומר אני לו ומוסיף: — "תפסיק כאן במכונית..."

אף זה שמט ידיו ממאחזן נפל על צוארי וגעה בבכייה קולנית ללא כל בושח, ותוך כדי כך, היה ממלמל דבר כל שהוא סתום שלא נתפש לשמיעתי.

"סעדיה!" — נתתי עליו פעם זו קולי, שמטתיו מעל צוארי והייתי מנוער כל גופו בשתי ידי — "תפסיק! הכי אינך מתבייש?" עכשיו פסק סעדיה בכייתו, העמיד כנגדי פנים מלוחלחים

מדמע, כמי שהעלה אותם זה עתה מרחצה, וניבט בי בעינים שקועות שעצבן כההם. אמר לי: "וי לך, משולם אחי, ממה שתדע עכשיו."

אותה שעה, ננעץ בלבי כמין חץ, חץ של כאב וזעקה, ברכי הרתיחו והיו פקות והולכות, וסילונים סילונים של יזע היו חורשים בחוט שדרתי, אף על פי כן, כבשתי עצמי בחוזק ואמרתי לו בקול שאינו שלי, מובלג ורפה: "קודם כול, בוא ושב בצדי, בוא, בוא..." גררתי רגלי למקום מושבי והייתי מושך לו, לסעדיה, אחרי, בידי האחת ובידי השניה נתמך באיצטבא. היו עיני הנוסעים כולם נטויות אלינו, והללו שבדרכנו הרוויחו לנו מעבר באין אומר ודברים. מועטים מבני המושבה שהיו במכונית, שהיו מכירים בשנינו שגם אנחנו מילדיה, פלטו מפיהם שאלות: "משולם, מה אירע?" אני שלא ידעתי השבתי "לא ידע", וסעדיה לא נענה. הגענו למקום מושבי. ספק נערה, ספק אשה צעירה שהיתה יושבת בצדי, פינתה לסעדיה מקומה והלה, לאחר שנושבת במקומי, קרס כרע לאותו מקום שנתפנה וחזר לסורו; השעין מרפקיו על מסעד מושב שכנגדו, כבש ראשו בין זרועותיו וחזר להרעיד כתפיו באותה בכייה כבושה שלו.

חזרתי לטלטלו: "מה אירע, סעדיה, מה אירע?" — שואל אני אותו ומצפה לתשובתו כמי שמצפה לגזר דין קשה.

הוקיף ראשו סעדיה ונעץ בי אותו מבט עצב שלו: "מה אירע, מה אירע..." — הדהד קולו אחר קולי. אחר כך אמר בזעקת כאב: "מה אירע? אמרתי לך, אמר, וי לך, משולם, ממה שתדע, מה אירע." ובבת אחת איגרף לי לחומש, למקום שהלב תקוע, מלה אחת ולא יסף: "דניאל!"

"דניאל... דניאל..." — בלבתי ומלמלתי, לא נתפשה בתודעתי עדיין האימה.

"כן, כן! דניאל, דניאל!" — הטיח בי הלה באכזריות. וכמו

לחודא לי ברורות, הוסיף לי שם קיצור ושם חיבה של דניאל — "דני! דולי!"

הפעם, אני הוא שהדהדתי אחריו: "דניאל... דני... דולי..." לכאורה, הדבר ברור, דניאל, או דני, או דולי, הגיע לפרקר ונתחיל, כחוק שחל על בני המדינה ובנותיה בגילו... מזה שמונה חדשים שפשט מעל גופו מלבושיו המורגלים ועטה במקומם מדים... בכל יום תמיד מעשה בראשית, מיום שבאה לעולם המדינה, נספים הנערים מידי ישמעאלים — פורצים, מסתננים, אורבים וכל כיוצא באלה... אף זה, סעדיה הבריין, בעל הכתפים הרבועות, שמיום שאני מכירה, לעולם, פוחד והולל — כלום על חינם כך הוא מדמיע? כלום על חינם כך נכסף ונתרצץ כחרס הנשבר? והרי עובדות אלו הן שעושות את הדבר ברור מאוד. אלא, עובדות ברורות שבהווה והן עגומות ללב, הלב בורח מהן אל עובדות אחרות שהיו בעבר. ובשעה כגון זו עובדות אלו, שלעבר, הן מתחיות ומתבררות יפה יפה, עד שברירותן זו מאפילה ומכסה על אלו שבהווה. ובאה האשליה; זו האשליה הקלה שאין לה על מה לסמוך, אשר עוד רגע, הרף-עין של-כלום, היא תחנפץ כשלפוחית-בורית אל צוקה של מציאות אכזרית.

זכרתי תמול שלשום הקרוב, של ערב שבת האחרון. אותו יום נתרבו עיניי בכרך הגדול ונאכפתי להאחיר שובי לביתי. כשירדתי מהאוטובוס באותה תחנה, מתחנותיו במושבה, אשר ליד בית הכנסת של החסידים, היה בית הכנסת עומד במלוא אורותיו — אורות של ליל השבת שהנשמה היתירה בהם מכפילה כוחם — וכבר חסידים שמקדימים להקבלת שבת ומאריכים בתפילתם, יורדים ממדרגותיו וכל אחד מהם טופף בפסיעה של שופי ושלווה, לילך לביתו לקדש על היין. ואם הללו כך, יהודאי בית הכנסת שלי, ודאי, כבר גמרו קידושם, ושעה זו, כל אחד מהם מיסב עם בני ביתו וסועד סעודה ראשונה של שבת. סברתי כך והאצתי פסיעותי

לבוא ביתי. ולפי שהייתי מהרהר בציפיה שבה בני ביתי ממתנים לי ואפשר פניהם חפירות. חס ושלום. מכך, שאפילו ליל שבת איני שרוי ביניהם — לא הייתי נתון בלבי, אלא, לאותה צעיית בלבד; להכפיל כל כמה שבידי שעטת רגלי; יכול, רגע ומחציתו שאני מקדים בהם. אני חוסך כנגדם רגע ומחציתו של צער חינם לבני ביתי. שעה זו, בדרך כלל, הרחוב ריק מאדם ומבהמה ומכל דבר בעל חיים. אני כן, אני יודע: אין אפשר שנפש חיה כלשהי לא תדעשה בו אותה שעה. שהרי מצויים במושבה, חדשים מקרוב באו, שהם רווקים וגוהגים לסעד לבם בבתי האכילה. אך אני לא חשתי בדרכי בבריה כלשהי, לפי שהייתי מפסיע ומשעית כמו רוח, וכל מעיני נתונים בלבד לאותה אמת־קרקע שעליה תונח רגלי וממנה איעתק להלך, לזו שלאחרית. מן המהמורות שבדרך לא חששתי, לפי שהרגל הדרך המודעת לי, מאז ומתמיד, נתן כביכול, ברגלי, בינה לעצמן. וזה לבי, אפשר היה הולם בקרבי בהלמות פטשים; אלא, גם עליו לא נתתי דעתי כל עיקר. לפיכך, לא עברו עלי, אלא, אפשר, שתי דקות בלבד וכבר הייתי לאחר המעלה הקל אשר לפני השכונה; עוד רגע של כלום ואהיה במחיצתם של בני ביתי.

אותה שעה, עד שאני באותו מורד, חשתי, לפתע־פתאום, כמין משב קל של רוח שהשיב על פני ופרע כלשהו, שער ראשי. בבת ראש עיכבתי מפסעי וניבטתי לאחורי. הבחנתי בדמות מפסעת, הולכת ונבלעת בדמדומי הערב. כהרף עין נתפשה לתודעתי הדמות וראיתי אותה עכשיו בבהירות. היתה זו תבנית־גוף דקה, נעריה, של אדם קיפח. גבוה ממני במידת־ראש. מיד הכרתי בבעל הדמות. וכי מי לנו אחד כזה בבני השכונה, אם לא דניאל, או דני, או דולי? משנתוודא לי בבירור, כי אכן דניאל הוא זה, נכפלה בי תמיהה: אחת שלי על עצמי ואחת, שלי עליו — הכיצד שלא אחד משנינו הבחין ברעיו? אלא, לעצמי מצאתי צידוק בנסיבת הרגע שלי ואלו

התעלמותו הוא ממני לא נסתברה לי. אדרבא. ידעתי באדיבותו הנאה שהיה מבליטה באותו חיוך מאיר שמעלה על פניו בכל מגע, רפה או חזק שלו, עם הבריות; קל וחומר מגעו עמי שהיה תמיד איתן, משום כבוד שנהג בי, שמשווה אני דעתי עם דעתו בהרבה ענינים, מאותם שצצים ומצטמחים בלבו של נער בעונת בגרותו, שכל טיבם מרדנות ומריינות בסדרו של עולם. הילכך, כשקראתי אחריו „דני!“, היתה בקולי, נוסף לתמיהתי, נעימה קלה של תרעומת. סברתי: זו שבת של חופשתו החדשית מקסרקטינו, שלאחר יממתה, שוב איני רואה אותו עד לחודש הבא. וזה עובר מעל פני ואינו נותן דעתו אפילו להחזיר לי שלום? מיד ששמע קולי, החזיר גבו והלך ובא אצלי בריצה כלשהי. נראה שכך עשה, לפי שהבחינה שמיעתו באותה תרעומת של כלום שבקולי, ולא עוד, אלא, עם שהושיט לי יד לשלום, ראה צורך לעצמו להצטדק: „חושך!“ — אמר בהתנשמות פנקנית של נער ופניו מאירים באותו חיוך אשר שלו — „ואני ממהר... קבעתי לי ראיון לשעה השמינית...“

„הום...“ — המהמתי ברוב משמעות. שכן, מפיה של רחל בת שכנתי, שהיתה בת כיתתו בגימנסיה, נרמז לי: טערה אחת, שהיתה פחותה ממנו בכיתה אחת, נתקשרה בו; שעל כן, ידעתי עכשיו אל נכון, אותה נערה, היא־היא סיבת ה„ראיון“, שכך הוא נחפז וממהר אליו. נתחייכתי סתומות, לפי שבן־רגע עבר בי הרהור: לעולם יהא כך; נערים ונערות יאהבו זה את זה וירדדו דבשה של אהבתם; ולעולם, לעולם, יהיו סבורים, כגופת הזה לא בא אלא לפיהם בלבד, שעל כן ראוי להסתירו משזיפת עיניהם ותודעתם של מבגירים אלו. אלא, כלום לקנאה יש כאן מקום? יערב ויבושם להם, לנערים. הרי נער הייתי גם אני וכבר נטלתי חלקי. עכשיו יבוא זה ויטול חלקו.

כאמור, היה זה הרהור שלי־בן־רגע שנבזק בי. ואלו אני,

הסמכתי לאותו "הום" חייכני שלי, אותה שאלה מורגלת: "נו, ואיך שלומך? והענינים?"

"כפי שאתה רואה, שלומי טוב, אמר דני, והענינים לעילא ולעילא." אחר כך, הרהיט דיבור כבוש: "במחזורנו תכונה רבה, עוד בהתחלת השבוע סיימנו את הקורס לממכפים של חי"ר; ואמש, נערך נשף הסיום שבו הודיעו לנו, שכל מחזורנו יעבור קורס שני לקצונה בעוד מספר שבועות. בינתיים ייצא המחזור לדרום, להסתכלות של לימוד בקו הגבול; אתה יודע; בלאגאן, בלאגאן שלם.."

"ובכן, שמח אצלכם" — אמרתי לו.

"הרהו, שמח, שמח! — כפל והוסיף: — שמח וטוב. אתה יודע, משולם — חזר לאותו קול כבוש שלו. — כשהתגייסתי, רצו להשחיל אותי באחד מחילות העזר, בשל ראיתי הלקויה. התנגדתי לכך בכל כוחי ודרשתי שלא יפרידו אותי מעל חברי במחזור ויצרפו אותי עמהם לחי"ר. לסוף, שכנעתי אותם, כאשר, לפתע-פתאום, שלפתי מכיסי את משקפי, הרכבתי אותם על חטמי ואמרתי להם, שהמדע הרפואי המציא כלי ממין זה, להיטיב ראייתו של אדם קצר-ראייה. אל תשאל, הגביה דני קולו קמעא, איך הם צחקו... צחקו וצירפו אותי לחברי."

גם אני צחקתי. אותה שעה היה דני עומד כבר על רגל אחת ומוזמן רגל שניה להפסיע בה להלך; לא היה ממתין, אלא, צורך נימוס, לשמיעת מלת-אפטרה בלבד — משל רמך שממתין בקוצר-רוח לריפוי רסנו.

לא נתכוונתי לעכבו, רק שחשתי בלבי ריגשה גדולה של חיבה ואהבה שמצטמחת וגואה בי לנער, ואלמלא ירא הייתי מדיבור של לעג שיפטירו כנגדי, הייתי נושקו. הילכך, נסתפקתי בטפיחת כף על שכמו, בלחיצת ידו וטלטולה בחוזק ופלטתי מתוך אותה ריגשה: "להתראות נער, למחר!"

"להת...! — נענה דני ושילח רגליו. אך אני ידעתי שלא אמר כך אלא מתוך שיגרה, שכן למחר לא נתראה.

כל אדם, כמין סולם של חיבות וחובות קבוע לו בלבו לגבי חבריות. סולם זה, מקום וזמן שולטים בו — קרוב ורחוק ומוקדם ומאוחר. ואני ידעתי: פנאי שברשות דני, לא היה, אלא, כדי כ"ד שעות של יממה. הדעת נותנת, על כן, שבפנאי מועט זה, חיבותיו וחובותיו של דני, יצטמצמו לקרוב-קרוב אליו בלבד; מה עוד, שבתחום אותו קרוב-קרוב מצויה אותה בת-תשחורת, שבדין — דין של נעורים — גיתנה לה עדיפות וניתן לה רוב פנאי זה.

על כן, לא ציפיתי לו, ולא עוד, אלא, מאותה שעה שבה פגשתי ועד לשעה זו שבה סעדיה יושב כך בצדי, דעתי מוסחת כל עיקר ממנו. אלה הם פני הדברים לאשורם. אדם נטרד בענינים של שעה ורגע, מסיח דעתו מכל אותם שהם בני לווייה של-קבע לחייו — נוף-גידולו וסביבתו, בני אדם שבקירבתו, שהם עצם מעצמותיו ובשר מבשרו, ופעמים, אפילו מעצמו, גופו, הוא מסיח דעתו — מכוח עיסוקו באותם ענינים פעוטים. ואלו לזכותו ייאמר, שאין הסחת-דעת זו שולטת בו, אלא, משום הבטחון שבו, בקיומם הודאי של אותם שהם בני לווייה של קבע לחייו.

עכשיו, הגע בנפשך: נוף שבסביבתך — ובו גבע, הר ואילן — כיוצא באותה שקמה עתירת פאורות ובדים — וכל כיוצא בכך, בתים ודיורים — וביתך אתה בכלל זה — שאתה, בכל יום תמיד מעשה בראשית, ביודעים ובלא יודעים, גופך ונשמך חוככים בנוף זה ובלבך שלוה ובטיחות, שאין עליהן עוררין, בשלימות קיומו — עד שבא לך אדם מהתם, שעה שאתה שרוי מחוצה לנוף זה, ואומר לך: "הר שבטבור רחובך נעקר ממקומו, שוב אינו קיים", כלום אתה עשוי להאמין לדבריו? — לא, ומהו שאינו מניח לך להאמין? — הוזה אומר, בטיחות זו שבך ביציבות קיומו של אותו הר, "אי אפשר, אתה אומר. הרי רק בוקר זה — ובקריהם של יום

אתמול, ושלשום, ושל כל הימים כולם — ראיתיו והוא עומד על
תילו. ואתה זוכר באותה שעה, מיני מעשים שהיו ואירעו בחיך,
וכולם יונקים חייתם מקיומו של הר זה.

עכשיו, סעדיה זה אומר לי: „דניאל, דני, דולי...“ אבל, הרי
מעשה פגישתי עם דני שסיפרתי בו, אירע רק תמול שלשום; והוא
כל כך חי וקיים בקרבי, כמו לפני שעה קלה בלבד נתפרדתי מעליו.
הריני רואה שעה זו, נגד עיני את צורת הנער בברירותה; קומה
קיפחת-ארכנית, נטויה כלשהו ניכחה — משל ברוש נטוי ביום של
גשם; גוף צר שניכר בו בוסר, לא הבשיל כל צרכו, אך גמישי;
קלסתר-פנים נאה; מבט חד, נוקב (אפשר מחמת קוצר ראייה) —
כמי שמבקש לחדור לצפונות, על מנת לידע הכול; ועל כל אלה, חיוך
של קבע בזויות הפה — פעמים, לגלגני כלשהו ועל הרוב מאיר.
אף על פי כן, הנמנע ואשר לא יאומן, אירע: ההר בעקר.

דניאל (דני)
פנחס

בן אסתר וזכריה
נולד בראשון-לציון נפל
בפלוי - תפקידו א' ניסן
תשי"ד בן 18 בנפלו תנצבה

במנסיה ריאלית ראשון לציון

שנת תשי"ג

מחזור י'

תמונת מחזור י' של

מסיימי הגימנסיה.

דניאל — שלישי מצד

שמאל בשורה השניה

מלמעלה